

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hledání smyslu: Národní strana práce v politických kontextech
druhé republiky

Finding a Meaning: National Labour Party in the political context of
the Second Czechoslovak Republic

Tomáš Brunclík

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis – Základy společenských věd

Odevzdáním této závěrečné práce na téma Hledání smyslu: Národní strana práce v politických kontextech druhé republiky potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k absolvování jiného předmětu.

Ve Špindlerově Mlýně dne 18. dubna 2021.

Rád bych poděkoval svému vedoucímu práce panu doktoru Josefu Stracenému za ochotu ujmout se mé bakalářské práce. Oceňuji všechny jeho rady, připomínky a vedení konzultací. Rovněž bych chtěl poděkovat paní magistře Mirce Čejkové a slečně Anežce Sychrové za neocenitelnou pomoc při korektuře této práce. A nakonec chci poděkovat své rodině, za to že mě vždycky podporovali a věřili mi.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá Národní stranou práce v kontextech druhé Československé republiky. Obsahem práce je popis okolností, které vedly ke vzniku druhé republiky, hlavně události kolem mnichovské dohody. Na to práce navazuje popisem politické transformace druhé republiky. Toho, jak vznikl dvoustranický politický systém a jaká byla historie republiky až do vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Následuje hlavní část, a to působení Národní strany práce jakožto subjektu tohoto systému a analýza tohoto politického subjektu. Nejprve se zabývá jejím vznikem a vývojem. Práce se také zabývá programem strany na jejímž základě dochází k zařazení strany v politologických definicích. Dále se práce zaměřuje na to, jak byla strana organizována a co vyplývá z analýzy této organizace. Důraz práce je kladen především na snaze pochopit, zhodnotit tuto politickou stranu a určit její smysl v éře druhé republiky. Práce je vytvořena na základě komparace, deskripce a analýzy historických pramenů a historické či politologické odborné literatury.

Klíčová slova

Národní strana práce, druhá republika, sociální demokracie, opozice, dvoustranictví

Abstract

The bachelor thesis deals with the National Labour Party within the context of the second Czechoslovakia Republic. The content of this thesis is a description of the circumstances that led to the establishment of the second republic, especially the events surrounding the Munich Agreement. The succeeding part of the paper then describes political transformations of the second republic; mainly the way a two-party system was established and what was the history of the republic until the constitution of the Protectorate of Bohemia and Moravia. The main part then follows which is dedicated to activities of the National Labour Party and an analysis of this party as an entity of the two-party system. Firstly, this main part focuses on the origins and development of the party, as well as the party's programme on whose basis the party is then categorized in terms of politological definitions. The paper is also concerned with a way the party was organized and what implications can be drawn from an analysis of this way. An emphasis is placed mainly on an attempt to understand and evaluate this political party and to determine its purpose in an era of the second republic. The thesis was written based on a comparison, a description and an analysis of historical sources and historical or politological academic literature.

Key words

The National Labour Party, the second republic, social democracy, opposition, a two-party system

1 Obsah

ÚVOD.....	7
1. VZNIK DRUHÉ REPUBLIKY	9
1.1 CESTY K MNICHOVSKÉ DOHODĚ	9
1.2 ČESKOSLOVENSKÝ SOUMRAK.....	12
1.3 MNICHOVSKÁ DOHODA A JEJÍ DŮSLEDKY	18
2 DRUHÁ REPUBLIKA	21
2.1 POLITICKÁ TRANSFORMACE.....	21
2.2 VLÁDA RUDOLFA BERANA	26
3 NÁRODNÍ STRANA PRÁCE.....	29
3.1 MATEŘSKÁ STRANA NÁRODNÍ STRANY PRÁCE	29
3.2 VZNIK A VÝVOJ NSP.	30
3.2.1 Ustanovující sjezd.....	33
3.2.2 Posjezdový vývoj.....	36
4 PROGRAMATIKA NÁRODNÍ STRANY PRÁCE.....	41
4.1 NÁZEV	41
4.2 PROGRAM NSP	43
4.3 ZHODNOCENÍ PROGRAMU A CHARAKTERISTIKA STRANY	45
5 ORGANIZACE NSP A JEJÍ TISK	49
5.1 VNITŘNÍ ORGANIZACE STRANY	49
5.2 SATELITNÍ ORGANIZACE	51
5.2.1 Národní hnutí pracující mládeže	51
5.2.2 Dělnická akademie	53
5.3 TISK.....	54
6 ZHODNOCENÍ NÁRODNÍ STRANY PRÁCE.....	56
6.1 POHLED DOBOVÝ	56
6.2 POVÁLEČNÉ HODNOCENÍ STRANY.....	59
6.3 SOUČASNÝ POHLED NA STRANU NÁRODNÍ PRÁCE.....	61
ZÁVĚR.....	63
SEZNAM ZKRATEK.....	65
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	66

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si jako téma zvolil politický subjekt, kterým byla Národní strana práce. Jedním z důvodů výběru tohoto tématu byla oborová provázanost se studiem dějepisu. Na fakultě totiž studuji v kombinaci ZSV-dějepis. Dalším důvodem, proč jsem si zvolil tuto stranu, a ne jiné historické politické strany, byla atraktivita historického období, ve kterém působila. Druhá republika je poměrně opomíjené téma, pro které sice existují rozsáhlé popisy historických událostí, ale analýza, například politických či společenských prvků této éry, pokulhává. Obecné povědomí o éře druhé republiky je dle mého názoru velmi nízké a ve školách je to často opomíjená látka už jenom z toho důvodu, že je to období vsunuté mezi mnohem atraktivnější první republiku a druhou světovou válku. I z toho důvodu si myslím, že je velmi přínosné jakékoliv tematické zpracování období druhé republiky. Hlavním cílem mé práce je uvést historický kontext pro politickou transformaci druhé republiky a poté se podrobněji zaměřit na Stranu národní práce, kterou posuzuji v kontextech druhé republiky, ale také se snažím o hlubší analýzu strany, a to za pomoci politologických pojmů a definic. Z hlediska struktury textu je práce rozdělena na šest kapitol. První tři jsou chronologické a uvádějí historický kontext vývoje druhé republiky. Je zde taktéž uveden krátký vývoj druhého politického subjektu této éry a sice Strany národní jednoty. Zbývající tři kapitoly se zabývají analýzou už samotné Národní strany práce.

První kapitola této práce se zabývá historickými událostmi, které vedly k rozbití první Československé republiky a ke vzniku druhé republiky. Kapitola popisuje zejména události roku 1938, které vedly k mnichovské dohodě. Poslední část kapitoly je věnována samotným důsledkům mnichovské dohody. Smyslem kapitoly je porozumět, jak rychle došlo ke změnám mocenských poměrů ve střední Evropě a jak moc československá zahraniční politika v kritickém období selhala. Z toho se pak ukazuje, dobový kontext vzniku druhé republiky, a proč v tomto období nastala tak radikální změna politického uspořádání.

Druhá kapitola přímo navazuje na předchozí a popisuje politický vývoj druhé republiky. Sleduje, jakým způsobem se změnila vláda a zákonodárství republiky. Dále se zde hovoří o volbě nového prezidenta a federalizaci státu. Hlavním tématem je stranicko-politická konsolidace a vytvoření dvoustranického systému. Pro potřeby celku práce je zde stručně zmíněn vznik Strany národní jednoty a její působení ve vládě Rudolfa Berana. Kapitola pokračuje až ke konečným dnům druhé republiky a následnému vzniku

Protektorátu Čechy a Morava. Poslední řádky se věnují problematice toho, jak definovat politické zřízení Druhé republiky a jestli se jednalo o totalitní zřízení či nikoliv.

Třetí kapitola se věnuje už samotné Národní straně práce. Nejprve se zaměřuje na její historické propojení s Československou sociálně demokratickou stranou dělnickou. Potom se zde hovoří o samotném vzniku Národní strany práce a jejímu politickému a historickému působení v éře druhé republiky včetně toho, jak skončila.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na programatiku. První část se věnuje názvu strany a z čeho při svém vzniku vycházela. Další část je vyhrazena pro samotný program, který je podroben analýze, z hlediska moderní politologie, na jejímž základě pak samotná strana charakterizována.

Pátá kapitola hovoří o tom, na jakém podkladě byla strana budována a organizována. I zde je strana analyzována, tentokrát z hlediska politického rozdělení na základě organizace stran. Dále jsou zde popsány i satelitní organizace strany a jejich vyvažující hledisko vůči linii oficiální politické opozice. Nakonec je zde i krátká pasáž o stranickém tisku.

Poslední šestá kapitola zakončuje práci hodnocením strany. Jedná se zde nejprve o hodnocení dobové, které ukazuje, jaké bylo vnímání strany za éry druhé republiky. Poté se kapitola věnuje poválečnému zhodnocení strany a toho, jak se měnilo mínění o straně samotné. Konečný je zde pohled z dnešního moderního politologického i historického hlediska. Je to snaha nějakým způsobem holisticky uchopit stranu jak samostatně, tak hlavně v kontextu dobovém.

Metoda práce je založena na komparaci a deskripci historické literatury a pramenů, a také na analýze získaných poznatků. Kvůli epidemické situaci jsem vycházel spíše z literatury, dobových novin a některých sborníků historických pramenů, protože nebyla možnost dostat se k značnému množství archivních materiálů, a práce díky tomu naráží v určitých částech na jistá omezení. K velké části písemností jsem se dostal přes projekt digitální knihovna (<http://www.digitalniknihovna.cz>), kterou provozuje Moravská zemská knihovna. U relevantních citací proto uvádím přímo odkaz na zdroj.

1. Vznik druhé republiky

Období mezi 1. říjnem 1938 a 16. březnem roku 1939 je v našich dějinách známé jako období druhé republiky. Jednalo se o přerod humanistické, liberalistické demokracie první Československé republiky¹ ve více autoritativní, nedemokratický a tradicionalistický způsob vlády, který postupně vedl k fašistické totalitě v období Protektorátu Čechy a Morava a následné komunistické diktatuře po roce 1948. Jedná se o spojovací prvek demokracie a totality. Než se pustíme do prozkoumávání politické stránky druhé republiky, tedy zejména Národní strany práce, jako opozice ke vznikající totalitě, musíme si zařadit druhou republiku do souvislosti, a říct si jakým způsobem vznikla.

1.1 Cesty k mnichovské dohodě

K Mnichovu vedly v dějinách dvě cesty, jedna byla cesta vnější, tedy evropská politická situace ve druhé polovině 30. let 20. stol., a druhá byla cesta vnitřní, tedy problémy, s nimiž se Československo potýkalo. Tyto dvě cesty se postupně proplétaly a spojily se v rámci osudového roku 1938. Jak to tedy bylo s evropskou situací?

Versaillský mírový systém po první světové válce nedokázal po dobu svého trvání úspěšně udržet rovnováhu sil v Evropě. Jeho snahou bylo co nejvíce oslabit Německo a zabránit další světové válce. Nejprve se stala Itálie prvním fašistickým státem. Poté došlo v roce 1929 k největší ekonomické krizi ve světových dějinách po krachu na newyorské burze. Ta velmi zasáhla právě Německo, což otevřelo cestu k politickému populismu a zvýšené vlně nacionalismu. V roce 1933 převzala moc ve státě nacistická Národně socialistická německá dělnická strana zkráceně NSDAP, v čele s Adolfem Hitlerem. Mezitím sílil nacionalismus i v dalších státech přímo sousedících s Československem, například v Maďarsku a Polsku. Německo začalo s militarizací a postupně zrušilo veškerá omezení týkající se armády a námořnictva, které jim předepisovala Versaillská mírová smlouva. V roce 1936 Německá říše obsadila doposud demilitarizované Porýní, a ukázalo se tak, že západní mocnosti, tedy Francie a Velká Británie, nebudou omezovat německou rozpínavost. V této době se o jejich ústupové politice mluví jako o appeasementu. Z jejich strany to byly obavy z nepřipravenosti na válku s Německem a obecná nechuť k válčení pramenící ze špatných zkušeností v rámci první světové války. Tato politika tedy

¹ Pokud hovořím o první republice, tak v práci používám buď slova – první Československá republika, či Československo. Jestliže hovořím o druhé republice pak užívám výrazů – druhá republika nebo jenom republika.

ponechávala poměrně volnou ruku Německu, které v březnu roku 1938 provedlo anšlus Rakouska. Poté se Německý zrak obrátil na Československo. Nyní se podíváme na to, jaká byla vnitřní situace země.

Už při vzniku první Československé republiky, bylo do státu vsazeno jádro různých problémů, které budou provázet jeho krátkých dvacet let. Tyto problémy se pak naplno projeví v roce 1938.

Jedním z problémů byla geografická situace. První Československá republika byla poměrně malá země ve střední Evropě a její samostatnost byla závislá na garancích západních mocností. Pokud by došlo ke ztrátě těchto garancí, pak by se postupně dostala do sféry vlivu Německa a z části i Maďarska, jak se ostatně stalo v období druhé republiky. Její zahraniční diplomacie nebyla tudíž dostatečně flexibilní, aby reagovala rychle a pružně na zhoršující se mezinárodní situaci. Byly zde snahy o nové spojenecké smlouvy, například se Sovětským svazem, ale i v případě, že by se vyřešil problém s přesunem vojsk Rudé armády, bylo toto spojení značně pochybné a posloužilo i hitlerovskému narativu, že Československo je západní baštou bolševismu.²

Asi nejdůležitějším problémem mladé republiky byla otázka národnostních menšin. Německá „menšina“ byla zde zastoupena počtem 3,1 milionů, přesahující tak i 2 miliony obyvatel Slovenska.³ V případě odděleného počtu Čechů a Slováků by to pak znamenalo zhruba 6 milionů Čechů, tedy jenom dvojnásobek oproti Němcům.

Palčivou otázkou státu byla mimo jiné otázka slovenské autonomie. V době Mnichova byla nejsilnější stranou na Slovensku Hlinkova slovenská ľudová strana, zkráceně HSĽS. Své jméno nesla po zakladateli, kterým byl slovenský katolický kněz Andrej Hlinka. Jednalo se o nacionálně konzervativní katolickou stranu, jejíž hlavním programem byla snaha o naplnění Pittsburské dohody.⁴ Tedy snaha vytvořit autonomii pro Slovensko, kterou prosazoval představitel HSĽS Josef Tiso, či dospět k federalizaci samotné republiky. V rámci této cesty vyjednávali i s německou stranou Henleinovců, což dokazuje například

² KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 618.

³ *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921* [Online]. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1, s. 60. [cit. 15. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:d3279de0-a655-11e8-83a5-5ef3fc9ae867>

⁴ BARTLOVÁ, A. Hlinkova slovenská ľudová strana. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 833-860. [cit. 15. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:d1368550-9cd0-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f>

setkání Karla Hermana Franka s Andrejem Hlinkou 8. února 1938, kdy obě strany souhlasí s nutností spolupráce pro dosažení svých cílů.⁵ Ovšem je nutné podotknout, že HSLS se v této době nesnažila o rozbití státu. Podle manifestu předneseným Tisem 29. března 1938, se může slovenská individualita uplatnit pouze v československém státě.⁶ Stanovisko pro jednotné Československo strana odmítne až později v rámci druhé republiky. To ovšem neznamenalo, že slovenské snahy o autonomii nepřinášely obrovské problémy pro udržení jednoty Československa. Byly to snahy, které by v případě autonomie oslabilý Československý stát uvnitř, ale jejíž neplnění znamenalo snížení politické prestiže Československa v očích zahraničních států, která už tak byla dosti problematická. Jednalo se tedy o jeden z klínů, který pomohl rozbít tento stát.

Druhým a větším klínem byla otázka menšiny německé. Jak jsem již psal, obyvatelstvo Československa zahrnovalo kolem tří milionů Němců, kteří se nacházeli převážně v oblasti pohraničí nazývaného Sudety. V době vzniku první Československé republiky se tito Němci snažili vyhlásit autonomii v rámci čtyř provincií pohraničních, a dokonce se připojit k Rakousku.⁷ Tyto snahy však byly velmi záhy potlačeny. Otázku německé menšiny v první Československé republice ale postupně otevřely světové události, jako byl vzestup nacionálních stran v Itálii a Německu. V roce 1933 vznikla Sudetoněmecká strana, zkráceně SdP, neoficiálně nazývána Henleinovci, podle jména jejího hlavního představitele Konráda Henleina. Inspirací jí byla německá NSDAP. Jednalo se o fašistickou stranu s nacionálním zaměřením. Strana byla také silně podporována Německou říší a snažila se rozbít Československo.⁸ To bylo trnem v oku německému říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi, hned z několika důvodů. Jednak se snažil přičlenit početnou německou menšinu do Německé říše, a jednak považoval Československo za nepřijemného spojence Francie v případě válečného konfliktu. Na konferenci v říšském kancléřství 5. listopadu 1937 dokonce hovořil o „*hrozbě úderu z boku*“.⁹ Je tedy zjevné, že už od roku 1937 nešlo Hitlerovi o autonomii

⁵ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české. 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 531-532.

⁶ Tamtéž: s. 530.

⁷ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české 1918–1929* [Online]. Praha: Paseka, 2000. sv. 13, s. 31-35. [cit. 16. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:585df050-e025-11e3-b110-005056827e51>

⁸ PAVEL, M., Sudetoněmecká strana. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 893-912. [cit. 16. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:e75312e0-9cd0-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f>

⁹ Poznámky o konferenci v říšském kancléřství. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 6. [cit. 17. 1. 2021]. dostupné z:

Němců v rámci Československa ale o naprosté rozbití tohoto státu. To se mu nakonec povedlo 15. března 1939. Československé vládě mělo SdP dávat takové požadavky, které by nemohly být realisticky naplněny a odmítat jakékoliv snahy a návrhy o zlepšení postavení německé menšiny. Tento postup byl doporučen Hitlerem na poradě, s představiteli, SdP, K. H. Frankem a K. Henleinem 28. března 1938.¹⁰

1.2 Československý soumrak

Henlein postupoval na základě doporučení Hitlera. Dne 24. dubna 1938 se konal stranický sjezd SdP v Karlových Varech, kde Henlein vyhlásil takzvaný Karlovarský program. Jednalo se o osm politických požadavků upravujících postavení německé menšiny. V bodech programu se mluvilo o autonomii sudetské oblasti, německé samosprávě, úplné rovnoprávnosti německého národa před českým a o nápravě veškerého bezpráví, které bylo spácháno na sudetských Němcích od roku 1918.¹¹ Některé požadavky byly velmi neslýchané, obzvláště poslední osmý bod, který požadoval svobodu přiznání se k německému národu a německému světovému názoru, což hraničilo s přímým ohrožením suverenity československého státu. Při vyplnění takového požadavku by se sudetské pohraničí stalo de facto oficiální enklávou Německé říše a postupem času by se nejspíš do ní samotné začlenilo. Jednalo se o skvělou ukázkou politického postupu doporučeného Hitlerem 28. března 1938, kdy přijetí těchto požadavků ohrožovalo samotnou existenci republiky do takové míry, že musely být odmítnuty, což bylo Německou říší propagováno jako důkaz, že německá menšina je v Československu utlačovaná. Možným východiskem ze situace mohla být dohoda s SdP, vytvořená na základě kompromisu, a nová úprava zákonů o menšinách. O takovou dohodu se část tehdejší československé politické elity pokoušela. V květnu začala vláda první Československé republiky pracovat na zákonné definici národnostního statutu a vyjednávat s SdP.¹² Záhy však došlo k vyostření situace. Dne 20. května dostala československá vojenská jednotka zprávu o přesun německých jednotek k československým hranicím. V reakci na tuto událost vyhlásilo Československo částečnou, nebo také květnovou mobilizaci.¹³ Jednalo se o mimořádná vojenská opatření sloužící

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:63382e86-3c57-472c-950f-9e827bae4d8a>

¹⁰ Tamtéž: str. 8.

¹¹ Drsná řeč z Karlových Varů. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 25. 4. 1938. s.1. [cit. 18. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:953c6c70-48f7-11dd-9948-000d606f5dc6>

¹² KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 545-547.

¹³ Tamtéž: s. 558-559.

k obraně hranic. Zprvu se za obranu republiky postavily i západní mocnosti, s tím, že v případě německého útoku budou muset vojensky zakročit. Německá diplomacie však zahraničním vyslancům dokázala, že se ze strany Německé říše nejedná o žádný akt agrese a na hranicích s Československem nemá žádné vojenské jednotky. Tím klesla v očích západu ochota podporovat republiku a zvýšil se mezinárodní tlak pro dohodu se sudetskými Němci.¹⁴

Mezitím Velká Británie, obávající se možného evropského vojenského konfliktu, chtěla co nejrychleji zažehnat nastávající krizi. Dne 16. června doporučil britský ministr zahraničí Lord Halifax poslat do Československa zprostředkovatele, který by nezávislým pozorováním zhodnotil situaci a poté by doporučil jaké kroky má československá vláda a ostatní zainteresované státy podniknout k ochraně míru.¹⁵ Tímto zprostředkovatelem se stal britský politik Walter Runciman a jeho návštěva v Československu se do historie zapsala jako Runcimanova mise.

Kromě německé otázky se v této době ozývala i otázka slovenská. Na oslavách výročí Pittsburské dohody 4. června 1938 se přihlásila HSLŠ k autonomnímu návrhu pro Slovensko vycházejícího právě z Pittsburské dohody. Hlinka dokonce přijal zahraniční novináře a v projevu k nim žádal slovenskou autonomii.¹⁶ I tato manifestace vrhala špatné světlo na československou menšinovou politiku.

Runciman přijel do Československa 3. srpna 1938 a zpátky do Londýna se vrátil 16. září. Počáteční představa byla taková, že mise bude trvat do konce října a lordu Runcimanovi se podaří navrhnout takové řešení, které by alespoň dočasně uspokojilo požadavky sudetských Němců. Konečná úprava národnostní politiky by pak měla vzniknout do jara roku 1939.¹⁷ Londýn si od tohoto kroku sliboval alespoň o dočasné odvrácení války. K definitivnímu vyřešení tohoto problému mělo dojít při očekávaných jednáních Británie a Francie, s Německem a Itálií. Runciman v této době ještě mluví jednáních zajišťujících

¹⁴ Tamtéž: s. 560.

¹⁵ MCDONOUGH, F. Chamberlain and the Czech Crisis of 1938: A Case Study in the role of morality in the conduct of international relations. in: NĚMEČEK, J. a kol. *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě* [Online]. Praha: Karolinum, 2004. s. 86. [cit. 19. 1. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:902a8660-3132-11e5-8b04-5ef3fc9bb22f>

¹⁶ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 589.

¹⁷ Lord Runciman dnes přijede in: *Národní listy* [Online]. Praha: Pražská akciová tiskárna, 3. 8. 1938. s. 1. [cit. 19. 1. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:flaeb117-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

československou samostatnost.¹⁸ Takže se ještě nepomýšlelo na variantu odtržení části území první Československé republiky, ale pouze mělo dojít k úpravě národnostní otázky státu.

Situace se však velmi rychle vyhrotila. Několikrát proběhla jednání vládních zástupců s SdP, avšak nedošlo k vzájemnému konsensu. Němečtí poslanci se vyjádřili 17. srpna 1938 Runcimanovi, že návrhy vlády jsou nedostatečné. Na to reagoval prezident Edvard Beneš s tím, že dojde k vytvoření třetího plánu národnostních poměrů.¹⁹ Zatímco v dobovém tisku se psalo o přerušení vyjednávání vlády s SdP,²⁰ ve skutečnosti si přípravu dohody se sudetskými Němci vzal na starosti sám Beneš.²¹ Toho ostatně upozornil 27. srpna Runciman, že situace vede k válce a prezident musí vytvořit nátlak na veřejné mínění a politické strany, tak aby došlo k dohodě, zatímco Runciman bude tlačit na SdP. Také spolu rozpracovali koncept toho, jak měl třetí plán vypadat s tím, že měl zahrnovat vznik tří autonomních německých krajů v Československu.²² Třetí plán, který byl předložen 29. srpna písemně Runcimanovi a 30. srpna SdP, byl však odmítnut jak Runcimanem, tak i 2. září Henleinem, neboť nesplňoval původní zásady, které byly domluveny a nedosáhl na původní požadavky.²³ To vedlo k urychlené tvorbě finálního čtvrtého plánu. Předán SdP byl 7. září a v podstatě splňoval skoro všechny karlovarské požadavky.²⁴ Československé veřejné mínění, které netušilo, jak moc je špatná situace reagovalo velmi nelibě na tyto ústupky vůči Německé říši. Například Petiční výbor Věrní zůstaneme, zkráceně PVVZ, který se později objevuje ve spojení s činností Národní strany práce, odevzdal protest vládě s tím, že se dostává do konfliktu s vlastním národem.²⁵ Plán už totiž balancoval s křehkou integritou

¹⁸ Runciman odjel do Prahy. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 3. 8. 1938. s. 1. [cit. 19. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:6569c5b0-498d-11dd-afff-000d606f5dc6>

¹⁹ DEJMEK, J. *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta: studie z dějin československé zahraniční politiky v letech 1936-1938* [Online]. Praha: Karolinum, 1998. s. 267. [cit. 20. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5b9613a0-f69a-11ea-9c2e-005056827e51>

²⁰ Přestávka ve vyjednávání in: *Národní listy* [Online]. Praha: Pražská akciová tiskárna, 21. 8. 1938. s. 1. [cit. 20. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:f1b567f8-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

²¹ DRTINA, P. *Československo – můj osud: kniha života českého demokrata 20. století: Přes Mnichov do emigrace* [Online]. Praha: Melantrich, 1991. sv. 1, Kn. 1. s. 73. [cit. 20. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:99b49dc0-1f81-11e3-a5bb-005056827e52>

²² KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů* [Online]. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 87. [cit. 20. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c7a9e9c0-ed43-11e3-b72e-005056827e52>

²³ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české. 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 610.

²⁴ Tamtéž: s. 611.

²⁵ KRÁL, Václav. *Plán Zet* [Online]. Praha: Naše vojsko, 1973. s. 130. [cit. 21. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:185de350-8352-11e3-a70e-005056822549>

státu tím, že splňoval karlovarské požadavky. Ovšem splnil, alespoň teoreticky, svůj účel projevit maximální snahu ze strany československé vlády vyřešit sudetoněmeckou otázku. Pokud by SdP odmítla tento plán, pak by v zahraničí vyšlo najevo, že se nechtějí dohodnout s československou vládou, ale naopak se tento stát snaží rozbít zevnitř. Z této situace se SdP ke svému cíli mohla dostat jenom cestou vyhrocení událostí. To by totiž znamenalo větší hrozbu možného válečného konfliktu, na což by Velká Británie a Francie musela reagovat snahou o appeasement.

Záminkou k vyhrocení události se stala zpráva z Moravské Ostravy, kde mělo 7. září 1938 dojít k incidentu, kdy příslušníci státní policie zbili sudetoněmecké poslance. Na základě této události přerušila SdP jednání s československou vládou, dokud se situace řádně neprošetří. Vláda také měla řádně zakročit proti dalším útokům na sudetské Němce.²⁶ Runciman přiznal, že to znamená konec zprostředkovatelské mise a je očividné, že za nezdar nesou odpovědnost Němci, kterým zřejmě jde o víc, než přiznávali.²⁷ V této době probíhal sjezd nacistické strany NSDAP v německém Norimberku, kde se Hitler ostře vyhrazoval proti Československé republice a vyhrocoval otázku Sudet.²⁸ V rámci těchto podnětů vznikaly v pohraničí německé demonstrace, nepokoje a střety s příslušníky policie. Incidenty byly pak Hitlerovou rétorikou přetaveny v tyranské násilí, které Československo páchá na svých na menšinách. Tyto rozbroje došly 13. září tak daleko, že vláda zavedla stanné právo v osmi pohraničních okresech. Na to SdP zareagovala podáním ultimáta Československé vládě a členům Runcimanovi mise sdělením, že způsob, jak zabránit vraždám českými fanatiky a dalším rozbrojům, již nemůže být splnění osmi karlovarských požadavků, ale připojení pohraničních oblastí k Říši, a to na základě 50% převahy Němců podle sčítání obyvatel z roku 1910.²⁹ Mezitím 15. září 1938 uprchli K. Henlein a K. H. Frank přes Aš do Německa³⁰ a 16. září byla strana SdP usnesením vlády rozpuštěna.³¹

²⁶ Henleinovci opět přerušili jednání. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 8. 9. 1938. s. 1. [cit. 23. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3011a10-7a00-11dd-a20d-000d606f5dc6>

²⁷ KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů* [Online]. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 88. [cit. 23. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c7a9e9c0-ed43-11e3-b72e-005056827e52>

²⁸ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 620.

²⁹ Tamtéž: s. 622-623.

³⁰ Vrchol Henleinovy velezrádné politiky. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 16. 9. 1938. s. 1. [cit. 27. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9981ca90-7a08-11dd-a7c9-000d606f5dc6>

³¹ SdP rozpuštěna, Henlein stíhán. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 17. 9. 1938. s. 1. [cit. 27. 1. 2021]. dostupné z:

Zatímco se československá vláda potýkala s problémy v pohraničí, britský premiér Neville Chamberlain se osobně setkával s Adolfem Hitlerem, a snažili se vyřešit otázku československého pohraničí. Už 15. září hovořili o možnosti odstoupení hranic, ale nejprve se o tom musel britský premiér poradit se členy Runcimanovi mise a francouzskou vládou.³² Tato porada se odehrála ve dnech 18. a 19. září v Londýně a nebyla vůbec příznivá pro Československo, které v tuto chvíli čelilo teroristickým útokům německých, paramilitaristických jednotek, nazývaných německy freikorps, na území Sudet.³³ Rozhodování to bylo mezi válkou nebo odstoupením pohraničního území a západní mocnosti si zvolily druhou možnost. Francie a Velká Británie zaslaly 19. září československé vládě nótu o odstoupení hranic s více než 50 % německých obyvatel s tím, že Československá republika získá garanci nových hranic a zárukou nezávislosti. Odpověď československé vlády byla nejdříve 20. září zamítavá s tím, že pro takové rozhodnutí je potřeba svolení parlamentu a je tedy nutné, aby na odpověď měla více času. Posléze však podlehla tlakům Francie a Británie, a přijala jejich nótu.³⁴ Mír měl být zachován na základě jakýchkoliv ústupků. Případná vina za vyvolání války by padla na bedra Československa. Den 21. září 1938 se mohl stát datem londýnské nóty namísto mnichovské dohody, ale staly se ještě dvě zásadní věci, které dovedly dějiny k Mnichovu. Za prvé, vláda podala pod tlakem veřejnosti 22. září demisi a místo ní nastoupila úřednická vláda generála Jana Syrového, která 23. září vyhlásila všeobecnou mobilizaci. Za druhé, to bylo rozhodnutí Hitlera, který si patrně uvědomoval ochotu Velké Británie vyhnout se válce za cenu jakýchkoliv ústupků, odmítnout současné požadavky na odstoupení jako nedostatečné a požadovat větší zábor hranic.³⁵

Hitler vsadil všechno na kartu nechuti Británie a Francie účastnit se válečného konfliktu s Německem. Vyhrožoval rozpoutáním války, jestliže nebude vyhověno jeho požadavkům. Britský vyslanec Horacio Wilson 26. září varoval Adolfa Hitlera před případným útokem na Československo. Podle něho Francie a Velká Británie bude muset

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:34a605a0-7a9e-11dd-8231-000d606f5dc6>

³² Záznam Chamberlaina o rozhovoru s Hitlerem v Berchtesgaden. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 34. [cit. 27. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9e685c7f-41a6-49c8-b9e3-8669ecc2f805>

³³ Rozkaz velitelství Sudetoněmeckého Freikorpsu k zesílení teroristické činnosti proti Československé republice. in: tamtéž: s. 44.

³⁴ KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů* [Online]. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 89. [cit. 30. 1. 2021].

dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c7a9e9c0-ed43-11e3-b72e-005056827e52>

³⁵ Tamtéž.

vojensky zasáhnout. Hitler na to reagoval: „*Klidně ať Francie a Velká Británie udeří, když chtějí.*“ Chamberlain však nechtěl zaplést Británii do války kvůli sporu o hranice malé země.³⁶ Hitlerův kalkul tak vycházel. Buď dostane od zahraničních mocností vše, co chce, nebo se toho zmocní válečně. Aby uklidnil Chamberlaina a ukázal, že i jemu samotnému jde o to se domluvit, napsal Hitler dopis, ve kterém tvrdil, že mu jde pouze o Sudety a jedná se o jeho poslední územní požadavek. Chamberlaine se ve své odpovědi Hitlerovi vyjádřil tak, že vše, čeho si žádá, získá bez boje. Stejného dne tedy 28. září vyzval Neville Chamberlaine italského duce Benita Mussoliniho, aby pomohl zorganizovat jednání. To se mělo konat další den na pozvání Hitlera v německém Mnichově.³⁷ K samotnému jednání nebyli připuštěni českoslovenští zástupci. Země mohla jenom v napětí očekávat jakým způsobem se velmoci dohodnou. Na setkání v Mnichově se sešly zástupci čtyř zemí. Za Francii to byl Eduard Daladier, za Velkou Británii Neville Chamberlaine, za Německo Adolf Hitler a za Itálii Benito Mussolini. Rozhodovalo se do pozdních hodin onoho osudného čtvrtka 29. září 1938 a v ranních hodinách druhého dne bylo přijaté rozhodnutí předáno československé vládě. Ta záhy v poledních hodinách zahájila jednání a mnichovské rozhodnutí, po krátké debatě vlády, bylo na návrh prezidenta Beneše přijato a tato skutečnost ohlášena francouzskému a britskému vyslanci po půl jedné.³⁸ První Československá republika přestala existovat a nastal politický, společenský a ekonomický přerod v druhou republiku.

Je poměrně zajímavé sledovat postupný vzestup domácí podpory první Československé republiky, který kontrastoval s odstupem podpory zahraniční. Ochota bránit vlast byla na vrcholu a mobilizace proběhla úspěšně s velkým nadšením a ohlasem. O to silnější pak byl nastávající pád optimismu vůči liberální demokracii a důvěry k Masarykovým hodnotám humanity či Benešově zahraniční záruce míru. Hodnotám, ke kterým měla za druhé republiky ideově blízko Národní strana práce. Odsun zahraniční podpory je zase nutné sledovat v patřičném kontextu. Je poměrně jednoduché s ohledem na budoucí válečné události odsoudit západní mocnosti jako nekompetentní hráče, kteří dávají další trumf do rukou Hitlera, jenž mu pomůže v budoucích vítězstvích. Ovšem v této době neznali nebo nechtěli vidět rozsah Hitlerových ambicí. V zásadě šlo o rozhodnutí buď rozpoutat evropskou válku nebo odstoupit hranice menšího státu, kterému by to dokonce z pohledu zahraničí pomohlo vyřešit poměrně zásadní národnostní otázku. Právě nemožnost

³⁶ Tamtéž: s. 91.

³⁷ KLIMEK, A. *Velké dějiny země Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 661.

³⁸ Tamtéž: s. 670.

pochopit motivaci v procesu rozhodování našich zahraničních spojenců byla jedním z faktorů, který utvořil politické schéma druhé republiky.

1.3 Mnichovská dohoda a její důsledky.

Hlavním obsahem mnichovské dohody bylo vytvoření čtyř úseků hranic, které měly být vyklizeny nejpozději do 10. října 1938 a stanovení podmínek, za kterých toto vyklizení proběhne. Dále také bylo obsahem vyřešení otázky sporného území hlasováním obyvatelstva za účasti mezinárodního výboru, propuštění sudetských Němců z řad československé armády či vězení a zavedení opčního práva pro přesídlení obyvatel, tedy jejich vystěhování z nebo naopak do tohoto území.³⁹ V reakci na tuto dohodu se rozhodlo Polsko předložit své požadavky československé vládě a žádalo Těšínsko. Maďarsko zpočátku vyčkávalo, ale také později předložilo své územní požadavky. V rámci první vídeňské arbitráže získalo část Slovenska a Podkarpatské Rusi. Navíc ještě 5. října Hitler stanovil i zábor pátého pásma čistě podle Německého zájmu, na což mu kývli britští i francouzští velvyslanci.⁴⁰

Celkově přišlo Československo o 42 tisíc km². území, tedy asi třicet procent z původní rozlohy státu. Dále také přišla zhruba o třetinu obyvatel, kdy se početní stav změnil z původních patnácti milionů na devět milionů. Kromě ztráty německé menšiny zůstalo na cizím území asi 1,25 milionů Čechoslováků či Rusínů.⁴¹ Narušena byla celková infrastruktura země a ta také přišla se o velké množství uhelných dolů a těžkého průmyslu, které připadlo Německu. Dále byla zcela narušena obranyschopnost země, protože Německé říši připadla většina československého pevnostního systému, vybudovaného v druhé polovině 30. let 20. stol., a přirozené horské hranice pomáhající v případné obraně. Ovšem asi nejhorší dopad byl politicky, sociální a morální.

Co se týče politických důsledků, mnichovské dohody, pak sem lze zařadit přerod první Československé republiky v druhou. Prezident Beneš musel na německý politický

³⁹ Mnichovská dohoda (Dohoda uzavřená mezi Německem, Spojeným královstvím, Francií, Itálií v Mnichově dne 29. září 1938). in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 148-149. [cit. 3. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:3debf5e4-4342-4a84-88bf-900b504fd32a>

⁴⁰ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny země Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, 2006. sv. 15. a. s. 11.

⁴¹ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 12. [cit. 3. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

nátlak 5. října 1938 abdikovat.⁴² Ve vládě Syrového se se změnil ministr zahraničí. Odstoupil Kamil Krofta a vystřídal ho germanofilský politik František Chvalovský, což byl důsledek nové orientace zahraniční politiky směrem k Německu.⁴³ Horkou se také stala otázka slovenské autonomie. V Žilině jednaly 5. a 6. října slovenské strany včetně HSĽS, která 6. října vyhlásila autonomii a 7. října jmenovala slovenskou vládu v Bratislavě. Zároveň byla 11. října jmenována i autonomní vláda na Podkarpatské Rusi.⁴⁴ Naproti tomu politický vývoj v Praze směřoval k postupnému sjednocování stran a zjednodušení politického systému.

Mezi sociální důsledky patřil hlavně příliv uprchlického obyvatelstva z pohraničí do vnitrozemí republiky. Nová republika musela čelit otázce, jak se vypořádat s tímto nápoem. Dalším problémem byla nezaměstnanost. Velká část československého průmyslu byla totiž v odstoupeném pohraničí a zaměstnávala mnoho československých dělníků.⁴⁵ Panovala sociální nejistota z toho, co nabídnou budoucí dny. Problematická byla i otázka, jak se vypořádat s německým obyvatelstvem doposud žijícím na území republiky. Tedy jak se zachovat k těm Němcům, kteří se nepřihlásili k ideálům Hitlera a jeho velkoněmecké říše. Nakonec se k těmto problémům připojil také zvýšení antisemitismus a snaha hledat vhodné obětní beránky, na které by se svalila vina z mnichovské katastrofy.

Události Mnichova vedly i k pádu morálky. V éře první Československé republiky se zde postupně budovala evropská morálka, národnostní hrdost a humanistické demokratické tradice. Měsíc před dvacátým výročím tohoto budování přišel hluboký otřes, který občany republiky uzemnil v nové realitě, vzniklé politickým vývojem Evropy konce 30. let 20. stol. Slovy historika Jiřího Pernese. „*Češi a Slováci od té doby poměřují statečnost a chytráctví kupeckými váhami, vždycky si nakonec spočítají, že je výhodnější tlaku silnějšího ustoupit a svou zbabělost omlouvají tím, že jsou slabší a že je jich málo.*“⁴⁶ Jestli

⁴² Předseda vlády generál Syrový československým vyslanectvím v Evropě. Abdikace presidenta republiky dr. Beneše. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 165. [cit. 3. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:e39b9992-fd59-4946-9708-859333b8b879>

⁴³ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 15. [cit. 3. 2. 2021] dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

⁴⁴ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 28.

⁴⁵ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939: Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. s. 163.

⁴⁶ PERNES, J. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec* [Online]. Praha: Themis, 1997. s. 143. [cit. 3. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:aa3b23e0-d2df-11e4-8565-005056827e52>

tomu tak je dodnes se neodvažuji soudit. Jisté je, že v době, o které nyní píšu to bylo nepředstavitelné zlomení současné morálky, které si nutně muselo vybrat svoji daň. To se ukázalo na vývoji v době druhé republiky, a byl to jeden z hlavních důvodů proč musela Národní strana práce stát v opozici, ačkoliv to byla strana více napojená na kontinuitu první Československé republiky, alespoň co se týče ideálů morálky a hodnot.

Vždyť co znamenala mnichovská dohoda v očích veřejnosti? Předmnichovská zahraniční politika selhala, protože nás dovedla do této situace. Spojenecké závazky neplatí či jsou jenom pákou pro vyjednávání mocných států. Německo má očividně volnou ruku ve střední Evropě a hrozbou války si jako „rozmažené dítě“ na Velké Británii a Francii, vynutí čehokoliv se mu zamane. Svoboda projevu, tisku a myšlenek umožnila SdP rozehrát tak silnou agitaci, že vedla k roztržení republiky. Jsme národem malým, a proto se s námi nikdo nebude bavit. Bude se rozhodovat pouze o nás bez nás.

Toto jsou jenom hrubé příklady myšlenek Mnichova, se kterými se občané druhé republiky museli v říjnu roku 1938 potýkat. Je to ovšem samozřejmě jenom souhrn vypjatých emocí, které musely být prožity, neboť láska k vlasti byla tak velká. Možná, že právě dvoustranický systém, který nastal byl také dvojitou reakcí na tuto problematiku. Strana národní jednoty, zkráceně SNJ, se přizpůsobila cynickým a pragmatickým způsobem k nastalé situaci, zatímco Národní strana práce, zkráceně NSP, se pokoušela nést tradici demokracie z doby před Mnichovem. Nyní však existovala veřejná nevole vůči mezinárodní či idealistické politice a tlak ze strany Německé říše. Pohled na cestu k mnichovské dohodě nám ukazuje, jak vzniklo politické klima druhé republiky.

2 Druhá republika

Nyní bych se chtěl v další kapitole podívat na krátkou životní etapu druhé republiky. Podívat se na průběh politické transformace, a vzniku dvoustranického politického systému.

2.1 Politická transformace

Druhá republika měla za svoji krátkou existenci pouze dvě vlády. Původní vláda generála Jana Syrového podala 4. října 1938 demisi, kterou přijal ještě prezident Edvard Beneš a zároveň pověřil Syrového se sestavením nové vlády.⁴⁷ V tomto případě mluvíme o druhé úřednické vládě Syrového. Tato vláda fungovala do 1. prosince, kdy ji vystřídala první vláda Rudolfa Berana a Strany národní jednoty. Tato vláda působila až do konce druhé republiky 16. března 1939. Původní zřízení první Československé republiky byla parlamentní demokracie. Zákonodárny orgán byl dvoukomorový a nesl název Národní shromáždění.⁴⁸ Ještě před Mnichovem však už klesala jeho role jakožto nositele zákonodárné politické moci. Od 2 srpna 1938 se už nescházelo, a vláda postupně převzala kontrolu nad řešením sudetoněmecké otázky.⁴⁹ V době druhé republiky se trend přebírání zákonodárné moci vládou ještě více prohluboval. Završením těchto trendů bylo přijetí ústavního zmocňovacího zákona 15 prosince. Vláda poté mohla vydávat nařízení s platností zákona, a to po dobu dvou let.⁵⁰ Tak se mohla vláda podílet na zákonodárné moci a Národní shromáždění se stalo de facto nadbytečným orgánem. Byl to jistě krok k autoritativnímu režimu, ovšem lze ho částečně ospravedlnit, když přihlédneme ke složité situaci v republice, která potřebovala rychlou a rozhodnou stabilizaci. Vždyť podobný zmocňovací zákon byl použit i za éry první Československé republiky v roce 1933,⁵¹ v době vrcholící hospodářské krize. Takže precedent, řešit krizové situace za pomoci zvýšených pravomocí vlády, již existoval.

⁴⁷ Nová vláda gen. Syrového. in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 5. 10. 1938. s. 1. [cit.30. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:4896f780-594c-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

⁴⁸ BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 52. [cit. 5. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:03a69200-836e-11e9-852b-005056827e51>

⁴⁹ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 547.

⁵⁰ Ústavní zákon č 330 Sb. Zo dne 15 decembra 1938 o zmocnení ku zmenám ústavnej listiny a ústavných zákonov republiky Česko-Slovenskej a o mimoradné moci nariadovacej. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 197-198. [cit. 5. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:62c84297-527d-4111-a171-5ad7b3f6e50c>

⁵¹ KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, s. 618.

Stát se v určitých aspektech decentralizoval. Šlo hlavně o situaci na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Snahy HŠLS o slovenský separatismus a autonomii, které bujely již před Mnichovem, vycítily vhodnou příležitost k akci. Ta proběhla v Žilině, a kromě autonomie se Slovensko dožadovalo také okamžité demobilizace, přihlásilo se k boji proti marxisticko-židovské ideologii a k samotné mnichovské dohodě.⁵² Do čela nové slovenské vlády se postavil Josef Tiso a společně s ním vládlo pět ministrů.⁵³ Přihlášením k programu v Žilině se HŠLS začala orientovat směrem k fašismu a postupný vývoj na Slovensku byl mnohem autoritativnějšího a totalitního rázu, než tomu bylo v Čechách a na Moravě. Tento vývoj na určoval tlak Maďarska, které chtělo získat území Slovenska. Hlinkovci postupně zakázali činnost dalších politických stran.⁵⁴ Ústavní zákon o autonomii Slovenska z 22. listopadu 1938 pak už posvětil Tisovu vládu.⁵⁵ Přijetím tohoto zákona se v názvu státu oficiálně objevila pomlčka tedy název se změnil na Česko-slovenskou republiku. Ve stejném dni byl přijat i ústavní zákon o autonomii Podkarpatské Rusi.⁵⁶ Vrcholem odstředivého a totalitního vývoje na Slovensku bylo vyhlášení samostatnosti dne 14. března 1939.

Jednou z palčivých otázek byla volba nového prezidenta republiky. Kdo má reprezentovat novou podobu státu? Má to být silný autoritativní vůdce po vzoru fašistických států? Stranický příslušník, či někdo politicky nezaujatý. Novým prezidentem se nakonec, po padesáti šesti dnech „*interregna*“, stal doktor Emil Hácha, předseda nejvyššího správního soudu. Zvolen byl 30. listopadu 1938. a pro jeho volbu se kladně vyjádřilo 272 poslanců Národního shromáždění, z celkových 312.⁵⁷ Po složení slibu se k novému prezidentovi vyjádřil předseda Jan Malypetr, že Háchovou zárukou dobrého vykonávání úřadu je jeho cit pro spravedlnost a politická nestrannost.⁵⁸ Nový prezident, tak jako soudce, měl být kontrolou a posvěcením ústavních změn čekající novou republiku. Byl to člověk nestranný

⁵² Převzali sme vládu nad Slovenskom in: *Slovák* [Online]. Bratislava: Bratislava, 7. 10. 1938. s. 1. [cit. 6. 2. 2021]. dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:b94c1f75-1430-40ab-87b9-743d76e398b3>

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. Druhá republika 1938-1939: *Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha. Paseka, 2004. s. 91-92.

⁵⁵ Ústavní zákon č 299 Sb. Zo dňa 22. novembra 1938 o autonómii Slovenskej krajiny. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 184-189. [cit. 6. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b7bfe835-77fc-4e11-80e0-a7ba50b3413d>

⁵⁶ Tamtéž: s. 190-195.

⁵⁷ Dr. Emil Hácha presidentem republiky in: *Národní listy* [Online]. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1. 12. 1938. s. 1. [cit. 7. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:64822df5-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

⁵⁸ Tamtéž.

a úřednický. Jednalo se o zásadní odklon od postavy bývalého prezidenta Edvarda Beneše, muže orientovaného značně na zahraniční politiku státu, a tato volba reflektovala nový politický vývoj. Vývoj, který směřoval k uzavřenosti a vnitřní konsolidaci spíše než k mezinárodní politice v rámci spojeneckých aliancí. Osoba nového prezidenta navíc vyhovovala všem důležitým aktérům. Byl přijatelný pro představitele obou nových politických stran, Slováky, Karpatorusy, veřejnost, a hlavně i pro Německou říši, která měla stále větší vliv na politický vývoj druhé republiky.⁵⁹ Ihned po svém zvolení jmenoval novou vládu Rudolfa Berana, která vedla republiku od 1. prosince 1938 až po vyhlášení Protektorátu 16. března 1939. Rudolf Beran, bývalý agrárník, byl předsedou nově vzniklé Strany národní jednoty. Nyní tedy přejdeme k samotné konsolidaci stran a vzniku dvoustranického politického systému.

Asi tím nejdůležitějším, s čím měla nová republika přijít, byla nějaká forma politické reformy. V očích veřejnosti a politiků bylo jasné, že režim minulé republiky zklamal a současná situace a si žádá radikální změnu poměrů, tak aby nový stát mohl přežít a úspěšně se postavit krizi pramenící z nového uspořádání hranic, geopolitické situace střední Evropy a zvýšených autonomistických tendencí na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Návrhů na politickou změnu bylo mnoho. Jiří Stříbrný, jeden z mužů 28. října 1918 a zakladatel krajně nacionální Národní ligy,⁶⁰ se v Poledních listech 9. října 1938 vyjadřoval pro zrušení politických stran, senátu a ke změně volebního systému z poměrného na majoritní.⁶¹ Od těchto extrémních názorů se naopak odkláněla většina koaličních stran, které sice chápaly, že se musí současný systém změnit, ale chtěly si ponechat nějakou formu samostatnosti. Lidová strana se bránila slučování stran s tím, že její existence je záruka a podmínka demokracie.⁶² K národně socialistické straně přišli komunističtí představitelé s návrhem na sloučení s komunistickou, sociálně demokratickou a lidovou stranou. Spojení s komunisty bylo však odmítnuto s tím, že jejich činnost bude stejně nejspíš na nátlak Berlína označena za protistátní. Národní socialisté si zatím chtěli ponechat pozici na středu politického

⁵⁹ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 40-41. [cit. 7. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

⁶⁰ CHURANĚ, M. a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století* [Online]. Praha: Libri, 1994. s. 497. [cit. 7. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9ba3d530-0660-11e4-b1a4-005056827e52>

⁶¹ Stříbrný, J., Do nového domova netahejte starý zamoření nábytek in: *Polední list* [Online]. Praha: Tempo, 9. 10. 1938. s. 1. [cit. 7. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:3c586c00-c3de-11e2-ada5-005056825209>

⁶² GEBHART, J, KUKLÍK, J, *Velké dějiny zemí Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, sv. 15. a. s. 39.

spektra.⁶³ A co se týče sociálních demokratů, tak šéfredaktor Práva lidu Josef Stivín vyjádřil názor na vytvoření tří politických stran. Pravicové – kolem strany agrární, středové – v čele s lidovci a levicové – sloučením sociálních demokratů a národních socialistů.⁶⁴ Myšlenka, která nakonec nebyla tak daleko od reality

Iniciativy politické konsolidace se chopila agrární neboli přesněji Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, v čele s jejím předsedou Rudolfem Beranem. Hlavním předpokladem jejího úspěchu byla ta skutečnost, že se za éry první Československé republiky jednalo o nejpopulárnější stranu, která se podílela na státní moci. Dalším faktorem přispívajícím k vůdcovské úloze agrární strany v politické konsolidaci byla jistě osobnost Rudolfa Berana. Pyšnil se vynikajícími organizačními schopnostmi, skvělou pamětí a praktičností.⁶⁵ Na stránkách agrárních novin Venkov se 2. října 1938 vyjádřil o budování sice menšího, ale národního státu Čechů a Slováků⁶⁶ a strana se také okamžitě pustila do práce. Na stranické schůzi 3. října byla zřízena komise, která měla podávat návrhy na řešení stanovisek doby.⁶⁷ Dále byly zřízeny ústřední organizace pro přepravu majetku a zásob ve státě a opatření finančních prostředků na uprchlíky z pohraničí.⁶⁸ Stát se měl stát národním, a proto: „*Chceme-li položit dobré základy národnímu státu, redigujeme, politické, hospodářské i kulturní zásahy, jimiž jsme se doposud řídili.*“⁶⁹ Nová vládní strana se měla stát stranou národního sjednocování v celek společných hodnot a morálně-politické jednoty. O těchto snahách se, 22. října rozepsal šéfredaktor Venkova Rudolf Halík. „*Novou demokracii, autoritativní, tvrdou a přísně ukázněnou... Občanské vrstvy národa musí se soustředit v jedné velké národní straně nikoliv k boji proti druhým ale k poctivé práci a službě...*“⁷⁰ Ve čtvrtek 27. října se sešli zástupci šesti politických stran, aby řešili otázku

⁶³ Tamtéž: s. 42.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 25. [cit. 9. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

⁶⁶ BERAN, R. Lide náš, zemědělci českoslovenští in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 2. 10. 1938. s. 1. [cit. 9. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:231b5350-5971-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

⁶⁷ BERAN, R. Republikánská strana o politické a hospodářské situaci in: Tamtéž. [Online]. 4. 10. 1938. s. 1. [cit. 9. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:1da095c0-5971-11e8-b415-5ef3fc9bb22f>

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ HALÍK, R. Jdeme ke zjednodušení politických poměrů (Obrysy velké národní strany) in: Tamtéž.

[Online]. 22. 10. 1938. s. 1. [cit. 9. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:44cfc410-5951-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

sjednocoání.⁷¹ Tři zástupci nejsilnějších politických stran plus zástupci národního sjednocení se vyjádřili kladně k sjednocení, ovšem za předpokladu, že se bude tvořit na novém podkladě.⁷² Jednalo se o Rudolfa Berana za agrárníky, Antonína Hampla za sociální demokraty a Emila Franka za národní socialisty.⁷³ Právě Beran a Hampl byli ti lidé, kteří se nakonec postavili do čela dvou nových stran a určovali politický vývoj druhé republiky. Další den se k tomuto návrhu sjednocení připojila Československá národní rada a kladně se k němu vyjádřil i Surový.⁷⁴ Po zhruba dvoutýdenním jednání o podobě nové strany se 15. listopadu sešli zástupci agrární, národně socialistické, živnostenské strany a strany národního sjednocení, aby se dohodli na konečné podobě a programu nové strany. Ta byla vyhlášena nejdříve rozhlasově 17. listopadu a den poté 18. listopadu, vyšel článek „*Národe Český*“ v denním tisku.⁷⁵ Na politickou scénu druhé republiky tak nastupuje Strana národní jednoty, a to sjednocením či rozpuštěním strany republikánské, národně socialistické, živnostenské, národního sjednocení, lidové a národní ligy. „*Jest to hnutí čínorodého nacionalismu. Nové hnutí chce vládu lidu ale i vládu kázně a řádu a tuto vůli vyjádřit autoritativní demokracií.*“⁷⁶ Konečné rozhodnutí národních socialistů sloučit se s novou stranou padlo až o pár dní později na schůzi zastupitelstva 22. listopadu.⁷⁷ Ve stejný den se pro novou stranu rozhodl i krajně nacionální politik Radola Gajda se svou Národní obcí fašistickou a zástupci Národního tábora.⁷⁸

Pravicově orientovaná SNJ se stala vůdčí politickou silou druhé republiky a její úloha byla úlohou vládnoucí. Nestala se však jedinou stranou v republice, a později v prosinci došlo i na vytvoření opoziční NSP, a ke vzniku dvoustraníckého politického systému, ale o tom až později. Nyní kapitolu zakončím podkapitolou o první vládě Rudolfa Berana a o konci druhé republiky.

⁷¹ Ke změnám politického stranictví in: Tamtéž. [Online]. 22. 10. 1938. s. 1. [cit. 9. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:e520ea10-5952-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, sv. 15. a. s. 53.

⁷⁵ *Národe Český* in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 18. 11. 1938. s. 1. [cit. 9. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b9beb180-5953-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939: Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha. Paseka, 2004. s. 58.

⁷⁸ Tamtéž: s. 57.

2.2 Vláda Rudolfa Berana

Období od 1. prosince 1938 do 16. března 1939 bylo obdobím vlády Rudolfa Berana. Jeho kabinet byl sestaven z odborníků a Beran zastupoval zájmy SNJ. Někteří ministři, jako například ministr zahraniční Chvalkovský, zůstali na postu z předchozí vlády a některé ministry doporučil Hampl a Hácha.⁷⁹ Podle autonomních zákonů Slovenska a Podkarpatské Rusi tvořilo vládu také pět ministrů ze Slovenska a dva z Podkarpatské Rusi.⁸⁰ To, že vládu pomáhal sestavovat i Hampl, tedy zakládající člen opoziční Národní strany práce, nám ukazuje, že i ta měla určitý podíl na politické moci druhé republiky.

I přesto došlo k utužování politického režimu a stát se stal autoritativní demokracií. Jedním z hlavních prvků, které ukazují na tento vývoj, byl již výše zmíněný zmocňovací zákon z 15. prosince 1938. Došlo také ke vzniku vládního nařízení o politických stranách, které bylo schváleno 23. prosince.⁸¹ Vláda tak rozhodovala o tom, jaká strana může v republice vzniknout a také se mohli rozhodnout rozpustit stranu na základě ohrožení veřejného zájmu. Tímto způsobem SNJ monopolizovala politickou moc. K opravdové vládě jedné strany však nedošlo. Tendence uvnitř SNJ byly totiž rozptýlené, a ačkoliv fašistické křídlo brojilo proti NSP, jak si ukážeme později, nedošlo k rozpuštění opozice. Systém nebyl plně totalitní, ale směřoval k totalitě.⁸² K dalším autoritativním prvkům režimu patřil i antisemitismus, který byl zpočátku ze strany vlády mírný. Například Beranovo vládní prohlášení z 13. prosince mluví o židovské otázce, ale s tím, že vztah k ní nebude „nepřátelský“.⁸³ Od 10. ledna 1939 vznikly komise pro řešení židovské otázky, došlo k první etapě vystěhování židovských emigrantů, a 27. ledna se projednávaly návrhy o omezování počtu židovských státních zaměstnanců.⁸⁴ Došlo také k omezení svobody slova, a to hlavně za pomoci kontroly tisku. Omezovaly nebo se rovnou zakazovaly určité noviny, například

⁷⁹ Tamtéž: s. 98.

⁸⁰ Tamtéž: s. 99.

⁸¹ Vládní nařízení č. 355 Sb. ze dne 23. prosince 1938 o politických stranách. in: SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 199-204. [cit. 8. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:70c2bd27-fb37-4634-b08f-a06d436ba161>

⁸² BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 94. [cit. 8. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:03a69200-836e-11e9-852b-005056827e51>

⁸³ BERAN, R. Zachovat stát a jeho národům mír. in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 14. 12. 1938. s. 3. [cit. 8. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:f4e45a40-594d-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

⁸⁴ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 115-117. [cit. 8. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

komunistické, a ostatní tisk byl cenzurován.⁸⁵ Velkým prvkem autoritativního vývoje bylo národní uvědomění Čechů, které se ideologicky stavělo proti internacionalismu, humanitě a socialismu. Slučování a zjednodušování bylo ideologickým prvkem SNJ.⁸⁶

Ve svém programu se SNJ snažila o vytvoření stavovské společnosti. Sociální program se měl omezit odstraněním odborových organizací. Nastolen byl program levných peněz, který měl zaručovat hospodářské přežití nového státu. Začala se hlídat a určovat cenová politika, pro zlepšení zaměstnanosti se zřídily pracovní tábory a někteří pracovníci měli být posláni na práce do Německa. Stát částečně převzal kontrolu nad tržním hospodářstvím, které mělo být paradoxně odpolitizované.⁸⁷

Konec vlády Rudolfa Berana je spojen s koncem druhé republiky. Hitler v ní stále viděl potenciaální týlovou hrozbu a rozhodl se ji rozbít. S pomocí Maďarského státu tlačil na slovenskou vládní reprezentaci v čele s Tisem, aby vyhlásila samostatnost Slovenska. Návrhy na vyhlášení autonomie předal Hitler Tisovi 13. března, a ten po nátlaku vyhlásil, skrze orgán slovenského sněmu, 14. března slovenskou samostatnost. Prezident Hácha den poté odcestoval do Berlína na osobní setkání s Hitlerem a snažil se zachránit situaci, ovšem marně, neboť mu byly předloženy předem připravené možnosti vývoje dalších událostí. Buď bude odpor nemilosrdně zlomen, Čechy a Morava budou okupovány silou, nebo Hácha posvětil „mírumilovnou“ okupaci státu německými vojsky. Po napínavém jednání se Hácha vyslovil, že „osud českého národa a země skládá v ruce Německého vůdce.“ Okupační operace začala vlastně již 14. března a 15. byla dokončena. Dne 16. března vydal Hitler výnos o vzniku Protektorátu Čechy a Morava.⁸⁸ Druhá republika a její autoritativní demokracie přestala existovat.

Proč však hovoříme o tomto období jako o autoritativní demokracii. Proč nemluvíme o druhé republice jako o totalitním státě? Pojetí autoritářského režimu podle politologa Juana J. Linze, vymezuje autoritativnost vůči totalitě v několika bodech. Totalitní režim má například absolutní kontrolu všech aspektů společnosti, ekonomické činnosti, vůdčí úlohu

⁸⁵ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. Druhá republika 1938-1939: *Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. s. 196.

⁸⁶ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 95.

⁸⁷ KUKLÍK, J. Strana národní jednoty in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1063-1064. [cit. 9. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:db947db0-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

⁸⁸ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny země Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, 2006. sv. 15. a. s. 163-178.

jedné strany či nemá žádnou opozici legální nebo pololegální. U autoritativního státu jsou tyto prvky omezené nebo nejsou přítomny vůbec.⁸⁹ Většina autoritativních prvků druhé republiky vycházela z problematického mezinárodního postavení a reakce na šok z Mnichova. Největším argumentem pro klasifikaci politického systému druhé republiky jako autoritativní demokracie vidím právě v existenci opoziční Národní straně práce. Nyní bych se chtěl podívat na to, jak ovlivňovala politické dění u nás a jaká to byla strana po stránce politické a historické.

⁸⁹ KUBÁT, M. Nedemokratické politické režimy. In: NOVÁK, M. a kol. *Úvod do studia politiky*. 2. rozšířené a doplněné vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 2019. s. 822-823.

3 Národní strana práce

Nová pravicová SNJ se neměla stát jedinou politickou entitou druhé republiky. Středoevropská politická orientace směřovala k pravicovému politickému spektru, a je proto skoro až s podivem, že se u nás po Mnichovu našla síla a ochota tolerovat levicovou politickou opozici. Samozřejmě se jednalo o méně radikální část levice, směrem k levicovému středu a fungovala spíše jako pomocná součást tehdejší aktivní politiky než jako tvrdý kritik nově vzniklého autoritativního režimu. Nyní je třeba podívat se na tuto politickou opozici z historického a politického hlediska. Nejprve pohledem na stranu, která v éře první Československé republiky předcházela NSP. Poté se podíváme na vznik strany samotné s jejím krátkým politickým vývojem.

3.1 Mateřská strana Národní strany práce

Když hovoříme o NSP, je nutné se nejprve podívat na stranu, která se nejvíce podílela na jejím vzniku. Což byla primárně Československá sociálně demokratická strana dělnická.

Sociální demokracie byla jednou z nejsilnějších stran Československa. Dokazují to už první volby do národního shromáždění v dubnu 1920, kdy strana zvítězila a získala 74 poslaneckých křesel z celkových 254 tedy 25,7 % všech hlasů.⁹⁰ Strana však již byla v této době velmi nejednotná a v jejím rámci existovala marxistická levice v čele Bohumilem Šmeralem, která se přihlásila k ideálům komunismu a internacionály. Toto křídlo se v září 1920 ustanovilo jako nová strana uvnitř sociální demokracie a v listopadu došlo k definitivnímu rozchodu marxistické levice se sociální demokracií. Tato roztržka velmi silně politicky oslabil sociální demokracii, neboť přišla o 22 poslanců Národního shromáždění, kteří přešli ke komunistům.⁹¹ Marxistické křídlo se definitivně etablovalo jako Komunistická strana Československa zkráceně KSČ v květnu 1921.⁹² Od dubnových voleb roku 1920 nikdy sociální demokracie nedosáhla tak silných výsledků, ovšem stále měla silnou pozici v éře první Československé republiky. Předsedou této strany se po rozkolu

⁹⁰ KUKLÍK, J. Československá sociálně demokratická strana dělnická. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 686. [cit. 15. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:606a2d90-9cd0-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f>

⁹¹ Tamtéž: s. 687.

⁹² MAREK, P. Komunistická strana Československa. in: Tamtéž: s. 714.

s radikálním křídlem stal ve 20. letech 20. století Antonín Hampl.⁹³ Na 18. sjezdu strany 15. května 1937 se Hampl vyhranil proti komunistům, i proti narůstajícímu fašismu v Evropě. Odmítal snahy komunistů vytvořit širokou levicovou koalici, s tím že se nepřiklonili k demokratickým ideálům.⁹⁴ Proti fašistům se vyjádřil na podporu obrany demokracie a sociálního státu. Věřil, že demokracie přetrvá fašismus. „*Víme, že dnes je stále jasnější, že morální, duchovní, organizační i technická převaha je na straně demokracie. Jen krvavé a nejhrubší násilí je jedinou nadějí a jedinou zbraní reakce.*“⁹⁵

V době mnichovské krize část sociálních demokratů iniciovala PVVZ, postavili se proti snahám o dohodu se sudetskými Němci a na obranu Československa.⁹⁶ Při mimořádném jednání vlády a představitelů nejsilnějších stran, 28. září 1938 vyslovuje Hampl souhlas s návrhem prezidenta přijmout mnichovské ultimátum s tím stanoviskem, že: „*Nejtěžší strategickou úlohou jest ústup a bylo by úkolem jak důstojnictva, tak stran aby armáda i lid pochopili, že jsme museli sami bez zásahu mezinárodního lékaře provést amputaci.*“⁹⁷ Dalo by se to interpretovat, že Hampl si uvědomoval budoucí nepochopení veřejnosti z přijetí Mnichova a snahu zamezit příklonu napravo a k autoritativní formě vlády. Možná je to také jeden z důvodů, proč se do čela opoziční NSP postavil právě on.

3.2 Vznik a vývoj NSP.

Sociální demokracie a levice obecně nemohla bez rázné transformace přežít změny vyvolané novou státní realitou. K levicovému sjednocování se mohli přidat i národní socialisté, většina z této strany se však rozhodla přidat se k SNJ. Komunisté sice projevovali snahu spojit se, ale 20. října 1938 byla jejich činnost zastavena odůvodněním, že jde o stranu protistátní a nebezpečnou.⁹⁸ Ve stínu Německé říše nebylo možné, aby činnost KSČ mohla

⁹³ TOMESŠ, J. *Průkopníci a pokračovatelé: osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878-2005*. 2. a rozšířené vyd [Online]. Praha: Česká strana sociálně demokratická, 2005. s. 60. [cit. 16. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:06b26a60-943d-11e5-ac67-005056827e51>

⁹⁴ *Protokol osmnáctého řádného sjezdu českoslov. Sociálně demokratické strany dělnické: 1937* [Online]. Praha: Ústřední výkonný výbor českoslov. soc. dem. strany dělnické, 1937. s. 11. [cit. 17. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:e7cf7550-b579-11e3-9d7d-005056827e51>

⁹⁵ Tamtéž: s. 39.

⁹⁶ BELDA, J. a kol. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878-1989* [Online]. Praha: FÉNIX, 1996. s. 26. [cit. 17. 2. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a85344e0-46af-11e7-aac4-005056827e51>

⁹⁷ Dokument č. 6. 28. září 1938 (XVIII. – 6. schůze). in: MALÁ, I. *Z protokolů schůzí 18. československé vlády (I. Syrového) 23. září – 4. říjen 1938* [Online]. Praha: Státní ústřední archiv, 1989. s. 44. [cit. 17. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:909e1500-01f3-11e8-9854-5ef3fc9ae867>

⁹⁸ Zpráva presidia ministerstva vnitra, předsednictvu ministerské rady o zastavení činnosti komunistické strany Československa. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobodenecký boj českého a*

pokračovat. Sociální demokracie tak nakonec osamocená stanula před velkým úkolem sjednotit levicovou opozici v nové straně. Obecné volání o zjednodušování politických stran bylo jedním z důvodů, proč musela vzniknout nová strana a nemohlo jít pouze o kontinuitu strany sociálně demokratické. Na tom se ostatně již shodl Hampl s Beranem 27. října na setkání představitelů politických stran. Na protest, že její sesterská organizace ve Francii uznala Mnichov, sociální demokracie opustila 25. října Socialistickou internacionálu. Toho dne také vznikla komise v čele s Hamplem, která měla urychlit přípravy na vytvoření nové strany a vytvoření stranického programu.⁹⁹

První velké veřejné prohlášení o vzniku nové levicové strany padlo 28. října, tedy v den, dvacátého výročí vzniku republiky. Toto prohlášení podepsali tři lidé a sice Antonín Hampl, Josef Macek a Jaromír Nečas.¹⁰⁰ Všichni to byli představitelé bývalé sociální demokracie. Josef Macek byl národohospodář, který vedl liberální proud v rámci sociální demokracie, jenž se vyhraňoval především proti marxistické ideologii. Byl proti očekávání sociální revoluce ale pro postupné změny v rámci moderního etického socialismu. Jeho skupina chtěla sdružovat široké společenské vrstvy,¹⁰¹ což by bylo umožněno právě v nové všeobjímající straně pracujícího lidu. Jaromír Nečas byl taktéž národohospodář a ministr sociální péče ve vládě před nástupem krizového kabinetu generála Syrového.¹⁰² Dalším významným představitelem byl Bohumil Laušman. Ten představoval část sociální demokracie s mladickým zápalem a průbojností. V pouhých třiceti dvou letech se stal poslancem Národního shromáždění, a to v roce 1935.¹⁰³ Psal do východočeského Obzoru a

slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. října 1938 do 20. října 1938 [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 1. s. 194-195. [cit. 19. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:557a96b0-1332-11e8-8ee4-005056825209>

⁹⁹ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 95-96.

¹⁰⁰ Zpráva o průběhu sjezdu Národní strany práce, konaném 11. prosince 1938. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 24. [cit. 20. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:2629d960-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹⁰¹ KUKLÍK, J. Československá sociálně demokratická strana dělnická. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 688-703. [cit. 20. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:606a2d90-9cd0-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f>

¹⁰² CHURANĚ, M. a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století* [Online]. Praha: Libri, 1994. s. 375. [cit. 20. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9ba3d530-0660-11e4-b1a4-005056827e52>

¹⁰³ HORÁK, P. *Bohumil Laušman: politický životopis: riskantní hry sociálnědemokratického lídra* [Online]. Praha: Mladá fronta, 2012. s. 30. [cit. 20. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5eb98730-4dd5-11e8-afec-005056827e51>

občasně i do Práva lidu.¹⁰⁴ Po Mnichovu se snažil udržet v politice a burcoval pro vytvoření levicové strany. Sociální demokracie se neměla podřizovat diktátu jedné strany a totalitě.¹⁰⁵

NSP měla být stranou opoziční, ale nesměla se podílet na politické moci. Opozice měla být gentlemanská, spíše podporující vládu, než aby kousavě kritizovala vládní postupy. Hlavní myšlenkou nové politické reality druhé republiky byla snaha o jednotu. Táhnout za jeden provaz, sjednocování, zjednodušování, praktická řešení, národ – to byly hesla této nové doby, a i opoziční strana se přiklonila k těmto hodnotám. Bylo to nejspíš nutné a nezbytné. Politika může sice v první linii být o ideálech a jejich naplnění, ale pro potřeby skutečného světa a politického naplnění se musí od těch nejčistších myšlenek odtrhnout a pracovat v nějakém možném rámci. Meze gentlemanské opozice totiž zase na druhou stranu zaručovaly ochranu před tou možností, že SNJ prostě zruší opozici a začne vládnout jako samotná strana, tak jak se dělo v této době na Slovensku. Politickou poslušností si NSP zajistila existenci. K existenci a možnosti fungování ji ostatně asi nejvíc pomohl dobrý vzájemný vztah Hampla a Berana. Jak vzpomínal agrární politik a tehdejší ministr zemědělství Karel Feierabend, „*Hampl i Beran dovedli zapomenout na staré boje a rozpory v nazírání na některé otázky a dovedli jít pohromadě aby v těchto tragických dobách český národ nebyl rozdvojeván vlastními vedoucími politiky*“¹⁰⁶ Beran se musel bránit tlakům radikálů uvnitř své strany pro zavedení diktátu jedné strany. Naproti tomu Hampl korigoval vnitřek své strany tak aby nevznikla radikální protistátní opozice.¹⁰⁷ To ovšem neznamenalo, že se jako opozice reálně nevyjadřovala. Po vyhlášení SNJ 17. listopadu se například nově vznikající NSP rozhodla zdůraznit, že draze nabitě demokracie se český lid nevzdává. Tedy, že nová opoziční strana je tou zárukou pokračování demokracie.¹⁰⁸ I když strana vznikala ze sociální demokracie, tak ani ta nebyla jednotná. Některé místní organizace se silně obávaly, že nová strana bude zavalena komunisty. Další byly proti ochotě přijímat členy národních socialistů a lidovců.¹⁰⁹ Nakonec se připojila jenom část národních socialistů.

¹⁰⁴ Tamtéž: s. 24.

¹⁰⁵ Tamtéž: s. 34.

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5eb98730-4dd5-11e8-afec-005056827e51>

¹⁰⁶ FEIERABEND, L. K. *Politické vzpomínky I* [Online]. Brno: Atlantis, 1994. s. 76. [cit. 22. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c4eb7120-8bb2-11e2-a920-005056827e51>

¹⁰⁷ Tamtéž: s. 75-76.

¹⁰⁸ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny země Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, 2006. sv. 15. a. s. 67.

¹⁰⁹ Tamtéž.

Většina národních socialistů přešla k SNJ. Důvodem byla nejednotnost České strany národně sociální. V době hospodářské krize mohli národní socialisté fungovat i jako reprezentace pro ty sociální vrstvy, které by v jiných zemích inklinovaly k fašismu. Později, v době mnichovské krize, se rozhodně postavili za zahraniční politiku Edvarda Beneše. To jim také přineslo po Mnichovu značnou nevoli a rozčarování z tak tvrdého pádu této politiky.¹¹⁰ Není proto s podivem, že větší část se rozhodla jít s pravicovým státotvorným proudem do SNJ. Jenom část národních socialistů, přesněji řečeno část legionářsko-sokolská, se rozhodla proti spojení s pravicí a přidala se na stranu nově vznikající NSP.¹¹¹ Jednalo se o poslance Ferdinanda Richtera, Josefa Patejdlu, Karla Moudrého a Jana Kozáka. Pro ně strana představovala zájmy pracujícího lidu bez zatížení třídního boje. Jejich prohlášení se objevilo v tisku 26. listopadu a pravilo, že „*připravovaná strana práce bude postavena na nových zásadách ideových i organizačních, které vyrostly z trpkých zkušeností posledních let.*“¹¹²

Do této doby se nově vznikající politická strana označovala jako Národní strana pracujícího lidu, zkráceně NSPL. Název se musel změnit na žádost SNJ, která měla také sdružovat pracující lid. Proto se od 24. listopadu poprvé v tisku objevuje název Národní strana práce.¹¹³ Ještě před ustanovujícím sjezdem se 2. prosince utvořil poslanecký a senátorský klub v národním shromáždění. V čele klubu stál František Modráček.¹¹⁴ Konečně ustavující sjezd nové strany byl svolán na 11. prosinec 1938.

3.2.1 Ustanovující sjezd.

Sjezd se onoho prosincového dne konal na Slovanském ostrově v Praze. Velký sál byl ve státních barvách a podium zdobily busty prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, a spisovatele Karla Havlíčka Borovského. Jeden reprezentoval kontinuitu s první Československou republikou a druhý připomínal v minulosti slavnější Sjezd

¹¹⁰ HARNA, J. Český národní socialismus. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 777-778. [cit. 23. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:96a95ac0-9cd0-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f>

¹¹¹ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, 2006 sv. 15. a. s. 67

¹¹² Cestou k politickému přeskupení. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 26. 11.1938. s. 2. [cit. 24. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:e37cd8c0-75c5-11dd-9c83-000d606f5dc6>

¹¹³ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 97.

¹¹⁴ Tamtéž.

slovanský, který se taktéž konal na tomto ostrově. Účastnilo se celkem 915 delegátů z různých lidových vrstev napříč společenskými třídami od příslušníků dělnictva, k obchodníkům či podnikatelům, až přes vědce, umělce a univerzitní profesory.¹¹⁵ Pozván byl i předseda SNJ Rudolf Beran, který se omluvil z účasti, ovšem písemně popřál nové straně a těšil se z další spolupráce.¹¹⁶ Co se týče rozhodovacího procesu tak z 915 účastníků mělo 426 hlas rozhodujících, 94 hlas poradní a zbytek byli hosté.

Zahajující proslov si vzal na starost poslanec Jaromír Nečas. Nová strana se podle jeho slov připojuje k velkému budovatelskému úsilí v duchu demokracie a sociální spravedlnosti.¹¹⁷ Následovalo čtení dopisů, které byly adresované této schůzi. Mezi nejvýznamnější patřil právě Beranův.

Poté došlo na asi nejdůležitější projev celé události, a to projev Antonína Hampla. Nejprve se zaměřil na celou problematiku nové vnitropolitické situace druhé republiky a v jakém postavení NSP je. Kvůli novým poměrům se musí podle Hampla změnit organizace veřejného života a systém politické práce. Důležitá je podle něho „*nezbytnost demokracie*“, která se nedá popřít v tak „*vyspělém národě*“ jako je ten český. A právě NSP měla fungovat jako orgán kontroly a záruka demokracie. Zároveň měla být strana i nutný orgán spolupráce. Dokonce označil stranu za: „*organizovanou skupinu nositelů práce, kterou nemůže žádná vláda odmítat*“. Odmítl třídní boj a další ideologie vzájemné nenávisti, přihlásil se k ideálům svobody a rovnosti, a ke snaze zachovat morální hodnoty budované v minulosti.¹¹⁸ Zajímavostí je že se zde několikrát opakovalo slovo loajalita. Byl to odraz postavení, v jakém se NSP nacházela. Běžný stranický zápas o moc a pozici ve vládě se nemohl konat. Strana byla striktně opoziční a počítalo se s tím, že taková zůstane.

Po tomto vystoupení následoval referát doktora Macka. Ten se zaměřil na programové body strany. K jakým otázkám se hodlá NSP postavit a jakou pozici bude strana hájit. Těžiště programu viděl v sociálním hospodářství. Strukturální změny z principu „*vlády majetku*“ na ohodnocení úměrné k funkci v hospodářství. Dále nastínil problematiku

¹¹⁵ Tamtéž: s. 98.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Zpráva o průběhu sjezdu Národní strany práce, konaném 11. prosince. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecký boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 25. [cit. 26. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:2629d960-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹¹⁸ Tamtéž: s. 26.

nezaměstnanosti, hospodářských reforem a kulturní otázky.¹¹⁹ K tomuto referátu se ještě podrobněji vrátím v podkapitole o programu strany.

Po něm měl referát poslanec Laušman. Zaměřen byl na vlastní organizaci strany. Do kdy se má vybudovat organizace strany, pro koho je NSP určena a podle jakých kritérií bude stran přijímat nové členy.¹²⁰ K samotné organizaci se také ještě dostaneme.

Následující projev poslance Moudrého trochu kontrastoval s určenou linií strany tedy toho, že to bude výhradně opozice, která se nebude podílet na boji o moc. Moudrý se naopak přihlásil k boji o moc. Vydobytá moc se měla následně využít k budování ideálů v duchu Havlíčka a Masaryka.¹²¹ V rámci dobové politické reality byl boj o moc pro novou stranu spíše zbožným přáním než skutečnou možností. Je dobré si však uvědomit, že budoucí události byly ještě poměrně nejisté a projev mohl mít relevanci, pokud by politická situace nakonec vedla k dlouhodobějšímu fungování dvoustranického systému.

Avšak nejdůležitějším plodem této události bylo sjezdové usnesení. Schválil se prozatímní organizační řád NSP a bylo zvoleno čtyřicet členů ústředního výboru. Kromě známých jmen budovatelů strany jako byl Hampl, Macek, Nečas atd., se oficiálně potvrdilo připojení toho křídla národních socialistů v čele s Patejdlem, Richterem, Moudrým a Kozákem. Došlo ke zřízení kontrolní komise a dvanácti odborných komisí ústředního výkonného výboru, které schválili programové zásady strany.¹²²

Závěrečné slovo si vzal na starost opět Hampl. Poděkoval přípravným výborům za tak brzkou a dobrou organizaci a zamyslel se nad budoucností, která čeká nejenom novou stranu, ale i nový stát. Tato budoucnost bude podle Hampla náročná a mělo dojít k vyřešení mnoha problémů kulturních, hospodářských, ale i politických. *„Díváme se k budoucnosti vstříc nikoliv radostně ale odhodlaně. Víme, že nás čekají těžké dni. Ale tyto dny jsou zároveň obtížemi celého státu a celého národa. I my jako věrní synové tohoto národa chceme v tomto organizačním útvaru splnit všechny povinnosti ke státu a jeho pracujícím vrstvám.“*¹²³ Je důležité poukázat na tu skutečnost, že i v rámci tohoto projevu opět zmínil už několikrát opakovanou loajální spolupráci. Nakonec byl také už oficiálně přijat název Národní strany práce.

¹¹⁹ Tamtéž: s. 27-28.

¹²⁰ Tamtéž: s. 28.

¹²¹ Tamtéž: s. 28-29.

¹²² Tamtéž: s. 29.

¹²³ Tamtéž: s. 30-31.

3.2.2 Posjezdový vývoj.

První velkou událostí po ustanovujícím sjezdu byl likvidační sjezd sociální demokracie, který proběhl 18. prosince. Ten se konal v Lidovém domě v Hybernské ulici a celkem se ho účastnilo na 263 osob.¹²⁴ Došlo k zhodnocení strany v uplynulých dvaceti letech její existence v rámci první Československé republiky. Poslanec Ivan Dérer se vyjádřil kriticky vůči politickému vývoji na Slovensku a senátor Vojtěch Dundr se hrdě přihlásil k minulosti strany s tím, že nemůže být nijak vina z mnichovské tragédie, a naopak vždycky stála k obraně republiky a proti SdP. Ona otázka toho, koho vlastně vinit byla důležitou součástí kulturního a politického aspektu éry druhé republiky. Nakonec došlo k vytvoření likvidační komise. „Přijat byl návrh, jímž sjezd projevuje souhlas s likvidací strany a pověřuje soudr. Hampla, Dundra, Veselého, Aleše a Remeše.“¹²⁵ Závěrečné slovo si vzal Hampl. Poukazoval na smutnou nutnost ukončení strany, ale zároveň podle něho budování sociálního díla nekončí a bude se v něm pokračovat v nové straně.¹²⁶

Velmi záhy poté následovala 20. prosince ustanovující schůze ústředního výkonného výboru NSP. Dobový názor byl sice takový, že by do vedení nové strany měli jít noví lidé, přesto byl do čela předsednictva strany zvolen Antonín Hampl.¹²⁷ Ústředním tajemníkem se stal Bohumil Laušman. Místopředsedové byli zvoleni čtyři. Předsedou revizní komise byl Antonín Remeš, zástupcem senátorské klubu se stal Modráček a zástupcem poslaneckého klubu Macek. Ten se vyhranil vůči nedodržení zásady o nových lidech a nepřipojil se k užšímu kruhu představenstva.¹²⁸

¹²⁴ Zpráva policejního ředitelství v Brně zemskému úřadu v Brně o průběhu likvidačního sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické, který se konal 18. prosince v Praze. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozený boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 73-74. [cit. 28. 2. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:2dcea2e0-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹²⁵ Na rozloučenou – ne, do nové práce. in: *Rovnost* [Online]. Brno: František Komprda, 23.12.1938. s. 1. [cit. 28. 2. 2021] dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:badc6ba0-e5e4-11e5-8d5f-005056827e51>

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 99.

¹²⁸ KUKLÍK, J. Národní strana práce (1938-1939). in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1077. [cit. 1. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dda27620-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

Po zbytek prosince a na přelomu let 1938 a 1939 se strana věnovala náboru a samotné tvorbě stranické organizace.¹²⁹ Dne 27. prosince 1938 došlo k rozpuštění KSČ.¹³⁰ To bylo v jistém ohledu významné pro vývoj NSP, protože část bývalých komunistů se připojilo k NSP, ale pouze v omezeném a kontrolovaném počtu. Strana totiž odmítala přihlášky členů KSČ působících ve vyšší stranických funkcích, či radikálních stoupců komunismu.¹³¹ Odmítání velké části bývalých komunistických straníků nebylo bezdůvodné. Mnoho jich vstupovalo do NSP podle pokynů bývalé KSČ, tak aby infiltrovali stranu, a postupně převzali kontrolu nad vedením. Tak to potvrzují i dobové policejní zprávy, ještě z doby před samotným rozpuštěním KSČ.¹³² Odmítání většího počtu bývalých komunistů je z pohledu NSP pochopitelné, jestliže si uvědomíme v jak křehkém postavení byla. Komunisté ve straně se mohli stát záminkou pro její zrušení, a také jejich přijetí mohlo být velmi nelibě viděno ze strany Německa, které se nebálo využít jakékoliv záminky pro připojení zbytku republiky do říše.

Během ledna 1939 započaly veřejné schůze strany.¹³³ Ty jsou důležité, protože ukazují politické názory jednotlivých aktérů NSP. Navíc podávají zprávu o tom, jak se strana stavěla k různým politickým otázkám. Příkladem nám může být vystoupení generálního tajemníka strany Laušmana v Moravské Ostravě. Jako čestný host se ve svém projevu dotkl otázek nejenom domácích, ale také zahraničních. Zhodnotil například události okolo Mnichova tak, že ČSR se stala obětí „*mezinárodních intrik*“. Neopominul připomenout roli NSP, která měla být loajální opozicí a spolupracovat s vládou SNJ, zároveň však měla ze všech sil hájit občanské svobody a udržení parlamentního systému. Ze strany zahraniční politiky sice hájil soulad s Německem, ovšem také vyzýval k úzké spolupráci s jinými než

¹²⁹ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 100.

¹³⁰ TOMÁŠEK, D. *Deník druhé republiky* [Online]. Praha: Naše vojsko, 1988. s. 128 [cit. 3. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:02ac93f0-7b54-11e2-b930-005056827e51>

¹³¹ NENIČKA, L. *Druhá republika na Ostravsku 1938-1939* [Online]. Opava: Ústav historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě, 2010. s. 102. [cit. 3. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:ef55ac30-80d8-11e7-b92d-005056827e51>

¹³² Důvěrná zpráva policejního ředitelství v Brně bezpečnostní skupině zemského úřadu v Brně o ilegální činnosti komunistické strany Československa. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenický boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 13-14. [cit. 3. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:2478a6f0-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹³³ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 100.

sousedními evropskými státy. Republika se nesměla dostat do područí Německé říše.¹³⁴ V kontextu doby šlo o dost troufalé myšlenky. V dalších veřejných schůzkách v únoru se k podobným myšlenkám přihlásil i Nečas. Podle něho oběť, kterou podstoupilo Československo, umožňuje, aby si praktikovalo svoji „*egoistickou politiku*.“ Taktéž se vyjádřil ke spolupráci s Německem ale s tím, že český národ by rozhodně neměl přijmout nacismus. Nejdůležitější však byly otázky vnitropolitické, hlavně postavení NSP k SNJ. Podle jeho názoru neexistovaly podstatné rozdíly mezi vládou a opozicí a odmítl veškeré útoky proti NSP.¹³⁵

V této době totiž NSP čelila útokům ze SNJ. Zejména fašisté a integrální katolíci v rámci SNJ se ostře pouštěli do NSP. Viděli v ní „*Trojského koně liberální demokracie*“ a doporučovali její zrušení, aby mohla SNJ vládnout neomezeně. Tyto snahy o zrušení SNP se stupňovaly a již v březnu se hovořilo o možné konečné konsolidaci stran. Rozpuštění NSP se mělo připravovat na základě vládního nařízení z 23. prosince 1938 o politických stranách.¹³⁶ Ovšem v období druhé republiky k tomu nedošlo. Je otázkou, jestli by v případě pokračování republiky strana zrušená byla. V linii toho, jakým způsobem směřovala autoritativní politika vlády je spíše pravděpodobné, že ano.

Avšak i plně „*loajální*“ NSP se nebála občas se ozvat vůči kontroverznějším krokům vlády. Už v prosinci se někteří představitelé ozvali například proti zmocňovacímu zákonu. Senátorka z klubu NSP Františka Plamínková vyjádřila obavy z povrchnosti onoho zákona a z toho plynoucího negativita budoucího rozhodování.¹³⁷ Mnohem více se však do zmocňovacího zákona a kroků dosavadní vlády pustil za senátorský klub NSP Modráček. Podle něho měla vláda svolávat parlament i při přijetí zmocňovacího zákona.¹³⁸ Proti vládnímu nařízení o schvalování politických stran se vyjádřil v lednu Nečas. Podle něho samotná vláda, která je sestavena na stranickém základě, bude nutně subjektivně zaujatá při

¹³⁴ NENIČKA, L. *Druhá republika na Ostravsku 1938-1939* [Online]. Opava: Ústav historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě, 2010. s. 103-104. [cit. 3. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:ef55ac30-80d8-11e7-b92d-005056827e51>

¹³⁵ Tamtéž: s. 104-105.

¹³⁶ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 212-214. [cit. 4. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

¹³⁷ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, 2006. sv. 15. a. s. 85.

¹³⁸ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 201. [cit. 6. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>.

přijímání nových politických stran.¹³⁹ Dne 22. února 1939 únoru zorganizovala NSP oslavu narozenin Masaryka a den předtím se Hampl vyjadřoval v dopise pro ministra vnitra Otakara Fischera, aby se zasáhlo proti antisemitským akcím v Hradci Králové.¹⁴⁰ Oslava narozenin Masaryka byla poslední velkou akcí NSP. V únoru se ještě pod vedením Nečase připravily návrhy na hospodářskou rekonstrukci státu podle vzoru mzdových opatření ve Švédsku, ale jinak už NSP společně s celou republikou zvonil německý „umíráček.“ Vnitřní organizace strany ještě samozřejmě nebyla dokončena a stále probíhal nábor členstva.

Nakonec byla NSP zneužita Německou říší jako jedna z mnoha záminek pro obsazení zbytku českého území. Dne 13. března vyslala Berlínská tisková kancelář do světa zprávu o chystaném marxistickém puči NSP.¹⁴¹ Poté už následovaly ony osudné březnové události, okupace a zřízení Protektorátu Čech a Moravy. Nečas 15. března vyzýval ke klidu, vytrvalosti a v tisku *Naše pravda* se NSP rozloučila poděkováním všem, co se podíleli na vzniku strany.¹⁴² Politika dvoustranná, která zachovávala alespoň částečnou demokratickou návaznost, a která i přes autoritativní kroky nedospěla k vládě jedné strany a úplné totalitě i právě díky činnosti NSP, skončila. Otázkou je, jak by pokračovala NSP a jestli by se nakonec tento systém nestal úplně totalitním i bez okupace Německem. Skutečností je, že se obě strany musely sjednotit do strany Národního souručenství. Ještě v roce 1939 vznikaly opoziční organizace, které sdružovaly myšlenky demokracie, a ve kterých se angažovali i bývalí členové NSP. Například Nečas a Laušman se oba angažovali v Politickém ústředí.¹⁴³ Tyto organizace však zasáhla vlna zatýkání již na počátku roku 1940. Odbojová a opoziční činnost se musela z legality přesunout do ilegality.¹⁴⁴ Nakonec bych chtěl podotknout, že hlavní představitel NSP předseda Antonín Hampl po okupaci pomáhal

¹³⁹ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěšlav, 2020. s. 102.

¹⁴⁰ Tamtéž: s. 103.

¹⁴¹ TOMÁŠEK, D. *Deník druhé republiky* [Online]. Praha: Naše vojsko, 1988. s. 221. [cit. 6. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:02ac93f0-7b54-11e2-b930-005056827e51>

¹⁴² KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěšlav, 2020. s. 104.

¹⁴³ HORÁK, P. *Bohumil Laušman: politický životopis: riskantní hry sociálnědemokratického lídra* [Online]. Praha: Mladá fronta, 2012. s. 42-43. [cit. 7. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5eb98730-4dd5-11e8-afec-005056827e51>.

¹⁴⁴ BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. s. 107 [cit. 7. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:03a69200-836e-11e9-852b-005056827e51>.

spojovat domácí odboj s protektorátní vládou, za což byl gestapem zatčen a ve vězení v Berlíně 17. května 1942 zemřel.¹⁴⁵

Toto tedy byla část o vzniku a krátkém působení NSP. Nyní se však z politologického hlediska podíváme na podstatnější části a sice programatiku strany a poté její vlastní organizaci.

¹⁴⁵ TOMEŠ, J. *Průkopníci a pokračovatelé: osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878-2005*. 2. a rozšířené vyd. [Online]. Praha: Česká strana sociálně demokratická, 2005. s. 60. [cit. 8. 3. 2021]. dostupné z. <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:06b26a60-943d-11e5-ac67-005056827e51>

4 Programatika¹⁴⁶ Národní strany práce.

Nyní se podíváme na programový aspekt strany. Nejprve se podíváme na název strany, na co odkazoval a jaký byl jeho důvod. Potom se podíváme na stranický program, tak jak byl vytvořen. Nakonec s pomocí tohoto programu charakterizujeme stranu jako takovou.

4.1 Název

Pro lepší pochopení programu strany se pojdme podívat na název strany. Německý politolog Klaus von Beyme rozlišuje devět stranických rodin, které jsou určovány podle dvou kritérií. Prvním je právě název strany a iniciační impulz pro její vznik, kdežto druhým je ideologická pozice tedy programové hodnoty.¹⁴⁷ Většinou název strany reflektuje a upozorňuje k jakému politickému názorovému proudu strana náleží a co má volič od strany očekávat. Název v mnoha případech slouží jako jakási vizitka, která pomáhá občanům v rychlé politické orientaci.

Prvotním navrhovaným názvem byla Národní strana pracujících lidu a jak již bylo zmíněno název se musel změnit na popud SNJ, která měla taktéž sdružovat pracující lid. Oficiálním názvem se tedy stala Národní strana práce a tento název se neobjevuje v československé politické historii poprvé. Se stejným názvem strany se setkáváme v roce 1925. Jednalo se odštěpené křídlo národních socialistů, kteří se orientovali promasarykovsky a pro skupinu Hrad. Tato Národní strana práce (1925) se hlásila se k politickému středu a postavila se negativně vůči dosavadnímu politickému systému. Byla sice podporována Masarykem, ale nikdy se nedostala do parlamentu a po čtyřech letech zanikla.¹⁴⁸

Nyní ale zpátky k NSP. Pojem „národní“ nás v tomto kontextu odkazuje k národu československému, který se vyhraňuje vůči jiným národům v rámci státu. Slovo národní se objevuje v názvech obou politických stran druhé republiky. Republika se měla sjednotit v jeden silný národ, který přečká špatnou dobu vytvořenou politickými okolnostmi. Zároveň

¹⁴⁶ Pojmem programatika rozumíme rozsáhlou teorii politických programů stran. Jedná se o analytické rozlišování typů programů politických stran a jejich zhodnocení. (FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran* [Online]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009, s. 91. [cit. 12. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7643c740-820c-11e5-ac67-005056827e51>

¹⁴⁷ JARMARA, T. *Politické strany: vybrané kapitoly z teorie a praxe politických stran* [Online]. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 2010. s. 78. [cit. 13. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b27c4c30-92f6-11e7-a9a4-005056827e51>

¹⁴⁸ DVOŘÁK, T. Národní strana práce (1925–1930). in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 617-628. [cit. 14. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:49e28220-9cd0-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f>

však paradoxně probíhal proces opačný, decentralizační, na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Nové strany tedy měly sdružovat vlastně reálně pouze národ Český. Slovo národní ukazuje politické zaměření spíše pohledem k vnitřnímu politickému dění a odklonem k otázkám zahraničním a světovým.

Pojmem „práce“ se strana snažila poukázat na svůj vztah k zástupcům pracujícího lidu, především dělnictvu. Je to jistá kontinuita ze strany sociální demokracie, kdy hlavním programovým bodem jsou ekonomické otázky nové republiky. Jsou to otázky ke stabilizaci a zlepšení hospodářských poměrů, ale hlavně poměrů pracujícího občana. Tady je na místě upozornit na spojitost strany s britskou Labour party. Dvoustranický systém nevznikl v politickém vakuu, ale měl svoji historickou oporu v jiných státech. Zejména fungoval a funguje v USA a ve Velké Británii. To, že byla Labour party inspirací pro nově budovanou stranu bylo potvrzeno i na stránkách Práva lidu. „*Chceme opustit organizační formu dělnického hnutí, kterou jsme převzali podle příkladu z Německa a budovati jednotu pracujícího lidu po příkladu anglickém.*“¹⁴⁹ Labour Party se od počátku hlásila k dělnictvu. Úzce spolupracovala s odbory, jejími tématy byla snaha o plnou zaměstnanost a distribuce bohatství směrem k dělníkům. Šlo jí zejména o reformy, díky kterým se stát stává sociálnějším a zároveň sdružovala levici britského politického spektra.¹⁵⁰ Na rozdíl od jiných socialistických politických stran této éry neměla marxistický charakter.¹⁵¹ Od toho se taky chtěla odprosit NSP, což je reflektováno obratem od německého příkladu. Československá sociální demokracie totiž v minulosti spolupracovala s různými sociálními demokraciemi po Evropě. U nás byla silná provázanost s německou sociální demokracií.¹⁵² Název „práce“, který vlastně vznikl sloučením názvu „pracujícího lidu“, má kromě primární konotace o sdružování dělnictva ještě druhotný význam jako odkaz na britskou Labour Party.

Národní strana práce je tedy stranou, která by se dle svého názvu ve svém programu měla výlučně vyjadřovat k otázkám národním, které stojí primárně před otázkami světovými

¹⁴⁹ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěšlav, 2020. s. 114.

¹⁵⁰ ROVNÁ, L. *Kdo vládne Británii?* [Online]. Praha: sociologické nakladatelství, 2004. s. 166. [cit. 16. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:50932dd0-e809-11e4-b834-005056827e51>

¹⁵¹ JARMARA, T. *Politické strany: vybrané kapitoly z teorie a praxe politických stran* [Online]. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 2010. s. 86. [cit. 16. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b27c4c30-92f6-11e7-a9a4-005056827e51>

¹⁵² KUKLÍK, J. Československá sociálně demokratická strana dělnická. In: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, s. 705. [cit. 16. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:606a2d90-9cd0-11e5-8b2a-5ef3fc9bb22f>

a zároveň by měla hájit ekonomicky především dělnictvo. Je otázkou nakolik byla strana poplatná svému názvu a na tuto otázku si zodpovíme podíváme-li se na její program.

4.2 Program NSP

Program byl nastíněn 11. prosince na ustanovující schůzi. Hlavní programové myšlenky se ukázaly v prvotním Hamplově projevu. Bylo to především odmítnutí třídního boje, tedy odmítnutí marxistických principů, a dále Hampl hovořil o potřebě rovného postavení mezi mužem a ženou, a to na bázi právní, hospodářské a sociální. Také je samozřejmé přihlášení k demokracii a loajální opozici.¹⁵³ Spíše se zde jednalo o obecné a všeobjímající fráze.

Následující Mackův referát mnohem podrobněji popsal připravovaný program. Potvrdil, že strana bude opoziční, ale nebude opozicí destruktivní. Programově se přihlásil k myšlenkám sociálně hospodářským a stranu označil za socialistickou. Macek ve svém referátu viděl současnou hospodářskou soustavu za pochybenou: „*Dnešní hospodářský řád je organizován na principu vlády majetku.*“ NSP teda chtěla usilovat o strukturální změny hospodářské soustavy. Zároveň se ale ohradil proti myšlenkám třídního boje, který nemůže pojmut celou koncepci sociálního vykořisťování. „*Sociální vykořisťování se provádí v celé řadě vztahů a nemůžeme proto rozdělit národ jen na jasně oddělené skupiny vykořisťovaných a vykořisťujících.*“ K aspektu sociálního hospodářství se připojil bod o podpoře nejpotřebnějších, tedy nezaměstnaným v důsledku odtržení hranic, a také vyjádření podpory pro milion Čechů, kteří se v důsledku Mnichova dostali do Německé říše. Poté následoval bod o reformách hospodářských. Kladně se zde vyjádřil k Beranovi, jeho vládě a jeho politice levných peněz. Podporu této politiky by měl najít Beran spíše u NSP než u některých jiných částí SNJ.¹⁵⁴

K problematice rovnosti se Macek rovněž vyjádřil, ovšem mnohem podrobněji. Kriticky se ohradil vůči stanovisku, že muž má přednostní právo na získání zaměstnání před ženou, pokud je na trhu práce nedostatek volných pozic. Víceméně je to kritika systému „*bud' anebo*“, který podle Macka pramení ze špatné organizace hospodářského řádu. Sociální

¹⁵³ Zpráva o průběhu sjezdu Národní strany práce, konaném 11. prosince 1938. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 26-27. [cit. 18. 3. 2021] dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:2629d960-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹⁵⁴ Tamtéž: s. 27.

politika má sloužit úměrně každému bez výjimky. Z otázky kulturní, je pro stranu důležitá potřeba hájit občanské svobody, svobodu přesvědčení, svobodu vědy a sociální spravedlnost. Mluvil o potřebě reformy ve věci vzdělávání dospělých. Také se dotkl „otázky židovské“, která podle NSP není otázkou rasovou, ale otázkou národní. V první řadě jsou Židé žijící v Čechách a na Moravě Češi, a jejich židovské postavení je až vedlejší. V otázce zahraniční politiky volil spíše mírněji volená slova o politické izolaci a snaze pěstovat co nejlepší vztahy se sousedy.¹⁵⁵

Pro více podrobností se můžeme podívat na akční program, který byl schválen na této schůzi. Ten měl několik bodů. První z nich nesl název „Práci a Chléb“ a uvozoval celkový program strany. „*Národní strana práce bude usilovat o sociální spravedlnost, hmotný blahobyt a mravní povznesení pracujícího lidu... a bude hájit zásady demokratického právního řádu.*“ To zahrnovalo zaměstnanost pro každého. Druhým bodem byla politika levných peněz. Rozdíl oproti vládní verzi tkvěl v podpoře kolektivních pracovních smluv, které měly mezi sebou uzavírat organizace dělníků a úředníků. Jednalo se o snahu podporovat odborové organizace. Hospodářská politika měla udržovat spravedlivý poměr mezi cenami práce a zboží, tedy trh měl být regulovaný do jisté míry státem. Politika levných peněz nebyla však politika inflační, jak by mohlo z názvu vyplývat, a to ani v případě vládní politiky, a ani v případě programu NSP. V programu se přímo vyjadřují vůči jakékoliv snaze o inflaci či deflaci měny. Strana chtěla zasáhnout proti bankám vlastnícím akcie firem. Banky se měly vrátit do role zprostředkovatelů úvěrů a základních bankovních operací. Důležitá byla také v tomto bodě reforma důchodové daně a celkově daňového systému, který se měl zjednodušit. Třetí bod se poměrně stručně zmiňoval o potřebě rovnosti mezi mužem a ženou a o přizpůsobení společenské soustavy hospodářskému pokroku. Ve čtvrtém bodě se mluvilo o zemědělství. Úroveň na venkově se měla zvýšit, aby se zabránilo odlivu zemědělského obyvatelstva do měst.¹⁵⁶

Bod pátý byl o živnostech. Měla se zajistit ochrana malopodníků před nekalou soutěží. Šestý se taktéž zabýval problematikou ochrany ovšem dělnictva. Ta měla být dosáhnuta pomocí úpravy zdravotního a sociálního pojištění a nároku na řádnou rekreační péči. Předposlední sedmý bod se dotkl otázky svobody, především umělecké a vědecké. K tomu se připojil podbod o reformě školství. V programu se dokonce mluvilo o večerním

¹⁵⁵ Tamtéž: s. 27-28.

¹⁵⁶ Tamtéž: s. 29.

vzdělávání pro pracující lidi. Nejzajímavějším bodem byl konečný osmý o vnitřní a zahraniční politice. NSP zde vyjádřila souhlas s odstraněním vázaných kandidátních listin. Politická moc měla zůstat jasně rozlišená na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Ve vztazích vnitřních mělo dojít k upevnění svazků mezi Čechy, Slováky a Karpatorusy. V zahraniční politice měla být republika neutrální a udržovat dobré styky se sousedy. Konkrétně není žádný sousední stát jmenovaný. NSP se přihlásila i ke světové spolupráci národů pro záruku míru a kulturního vzestupu lidstva. „Podle těchto zásad chce Národní strana práce sloužit národu a státu ať ve státě nebo v opozici.“¹⁵⁷

Takto vypadal oficiální program NSP. Je však nutné zmínit i tu skutečnost, že se nejednalo o jedinou verzi programu. Existoval totiž alternativní program vytvořen okruhem z Dělnické akademie a PVVZ. Přesněji politikem Josefem Fischerem a Ivanem Sekaninou. Program nesl název „druhá republika – stát práce!“ a navazoval na program sociální demokracie z roku 1934. Jeho hlavním jádrem byla snaha uhájit demokratické instituce, jako byla veřejná samospráva či parlament a občanské svobody. Dále zde byla snaha nastolit sociální spravedlnost a změnit hospodářství v plánovanou ekonomiku ovšem stále s omezeným soukromým podnikáním.¹⁵⁸ Program byl více odvážný a je možné, že v případě delšího trvání strany by některé jeho myšlenky mohly být využity v rámci působení NSP.

4.3 Zhodnocení programu a charakteristika strany.

Na program NSP se můžeme zjednodušeně podívat v několika bodech. Z hlediska ekonomiky zde mluvíme o sociálním hospodářství. Prioritou je zlepšení pracovních podmínek a snaha o největší zaměstnanost i na úkor růstu státního hospodářství. Mělo se jednat o dlouhodobé a postupné reformy ekonomické, ale také sociální a kulturní. Pohled NSP na otázku tuto otázku můžeme charakterizovat jako hospodářství postavené na kapitalistickém principu, tedy principu soukromého vlastnictví a volné soutěže, ale se silnými státními zásahy, tedy keynesiánství. Myšlenkový proud byl mírný a NSP nebyla proti soukromému vlastnictví ani volné konkurenční soutěži, ovšem měla snahu o spravedlivější charakter těchto konceptů. V akčním programu nebyla explicitně zmíněna teze z Mackova referátu vymezující se vůči třídnímu boji, ačkoliv nic nenasvědčuje tomu, že by program souhlasil či snad podporoval koncept třídního boje. Macek se tím spíš

¹⁵⁷ Tamtéž: s. 30.

¹⁵⁸ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 120-121

ohrazoval proti falešné dichotomii třídního boje, kdy buď jenom třídní boj je vinen veškerými sociálními problémy společnosti nebo nemá vůbec žádný vliv na společenské fungování. Třídní boj podle Macka existoval jako část většího celku sociálního vykořisťování, proti kterému měla strana zbrojit. Akční program se taktéž nedotýkal problematiky Židů, kterou Macek nastínil jako otázku, která není rasová ale národní. Obecně Mackův se referát více dotýká kontroverzních otázek republiky a jeho stanoviska nám umožňují nahlédnout hlouběji do myšlenek, které definovaly stranu.

V rozlišení programatiky, podle německých politologů Güntera Olzoga a Hanse-J. Liese, můžeme hovořit o čtyřech základních formách programatického vyjádření strany. Mackův referát by podle těchto kritérií spadal pod první formu vyjádření, tedy „*Základní program strany*“, který slouží jako jakási ústava strany a představuje světonázorové stanovisko strany. Akční program NSP logicky spadá pod druhou formu, která je nazvána příhodně „*Akční programy*“. Ty jsou charakterizovány jako střednědobé nebo dlouhodobé konkrétní cíle a aktivity a programy. Formou třetí jsou „*volební programy*“ a čtvrtou „*vládní prohlášení*“.¹⁵⁹ Protože k volbám nedošlo, tak v rámci NSP neexistovala třetí forma a jelikož se NSP nikdy nepodílela na vládě, pak nemůžeme hovořit ani o čtvrté formě. V programatice strany můžeme hovořit pouze o prvních dvou formách. Když se podíváme na hospodářský a sociálně-kulturní program, můžeme bezpečně usoudit, že strana byla levicově socialistická, ačkoliv se slovo socialistický v akčním programu neobjevuje. To bylo zapříčiněno snahou neodvozovat kontinuitu ze sociální demokracie, ale budovat stranu na nových základech.

Takto strana splňovala ve svém názvu slovo „*práce*“. Stranu můžeme na základě této části programu zařadit do rodiny sociálně demokratických a socialistických stran¹⁶⁰ podle Klause von Beymeho.¹⁶¹

Když se podíváme na NSP s ohledem na budoucí vývoj sociální demokracie je nemožné si nevšimnout jistých podobností mezi jejím programem a hlavními postuláty kongresu socialistické internacionály v roce 1951. Jde především o myšlenku možností

¹⁵⁹ FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran* [Online]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009, s. 94. [cit. 25. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7643c740-820c-11e5-ac67-005056827e51>

¹⁶⁰ JARMARA, T. *Politické strany: vybrané kapitoly z teorie a praxe politických stran* [Online]. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 2010. s. 78. [cit. 26. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b27c4c30-92f6-11e7-a9a4-005056827e51>

¹⁶¹ Další stranické rodiny jsou podle Beymeho – liberální a radikální strany, konzervativní strany, křesťanskodemokratické strany, komunistické strany, agrární strany, regionální a etnické strany, krajně pravicové strany a ekologické strany. (Tamtéž.)

sociálních změn demokratickou a pokojnou formou v rámci kapitalismu a odmítnutí spojení socialismu s marxistickou ideologií, tedy vázáním jenom na jednu sociální skupinu – dělnictvo.¹⁶² Ačkoliv program NSP byl primárně o dělnictvu, jeho širší ambice byly na zlepšení sociálních podmínek veškerého obyvatelstva republiky. Je pravda, že toto široké a štedré pojetí řešení sociálních otázek je dáno krátkou existencí strany a v případě delšího trvání a možné účasti na vládě by došlo k mnohem podrobnějším programovým bodům a řešení státních problémů by bylo více pragmatické. Program nebyl nikdy otestován, takže o něm můžeme hovořit pouze v teoretické rovině.

Kromě hospodářských a sociálně-kulturních otázek je ještě nutné se podívat na otázky vnitropolitické a zahraniční. Už zpočátku se v programu strana označovala jako opoziční a loajální vůči vládě a vládní NSJ. Jedná se zde o poměrně neobvyklý jev. Obvykle strana vzniká s implicitním předpokladem toho, že povede úspěšnou volební kampaň a získá tak podíl na politické moci. Předpoklad vzniku NSP byl založen ve snaze zachovat a kontrolovat demokratický princip svobodných voleb a politické soutěže ale vlivem okolností byl tento princip upozaděn. Jednalo se o skutečnost, která v historickém kontextu asi nejvíc definuje NSP, jako stranu podpůrné opozice. Její program však exkluzivně nevyklučoval jenom opoziční aspekt strany, ale myšlenka byla spíše taková, že NSP očekávala jistou formu změn ve státě, které povedou k autoritativnímu režimu a jako východisko přijalo jedinou možnou roli legální opozice, která přistoupí na dobová pravidla hry, a tak se pokusí autoritářskou tendenci omezovat. Otázka je, jak moc by se změnila programová skutečnost státoporné opozice, kdyby nastaly volby a NSP by byla v nich úspěšná. Dynamiku vnitřní politiky druhé republiky však zásadně ovlivňoval zahraniční faktor nesoucí název Německá říše, a proto většina těchto spekulací ztrácí význam. Dostáváme se zde k programové otázce zahraniční, kde NSP hovořila o nutnosti vycházet se sousedy. Byla to v této době otázka přežití, pokud si uvědomíme, že s výjimkou Rumunska si všichni tehdejší sousedé přišli s pomocí Mnichova či vídeňské arbitráže na kus z území Československa. Zajímavé je spíše otevřené přihlášení ke světové spolupráci národů. Tím se NSP odklání od pojetí „národní“ v jejím názvu a odmítá se tak přihlásit nacionalistickým trendům, které byly v této době na vzestupu ve střední Evropě.

Stranu můžeme bezpečně charakterizovat za levicovou nejenom díky okolnostem vzniku a tím jaké bývalé strany sdružovala, ale také zhodnocením jejího programu. Levicová

¹⁶² Tamtéž. s. 86-87.

je především díky jejímu pohledu na hospodářství, které má být kapitalistické se zásahy státu. Myšlenkami hospodářského programu je podobná socialistickým stranám západní Evropy po druhé světové válce. Co se týče světonázoru, nejedná se ani tak o stranu národní jako spíše o stranu demokratickou, která se hlásí k světovému demokratickému principu. Ačkoliv se strana snažila vymezit na úplně novém základě, je zde zřejmá kontinuita se sociální demokracií. Je nutné podotknout, že všechny aspekty programu nebyla strana schopna dokončit, a to stěžuje jeho komplexnější posouzení.

5 Organizace NSP a její tisk

Nyní se podíváme na strukturu organizace NSP. Nejprve si popíšeme, jak fungovala vnitřní organizace strany a poté se podíváme, jaké byly její satelitní organizace a hnutí napojené na stranu. Součástí této kapitoly bude i přehled stranického tisku, včetně tisku satelitních organizací

5.1 Vnitřní organizace strany

Vzor pro organizaci byl jistě v bývalé sociální demokracii, což je vcelku pochopitelné. Stranická organizace se musela budovat rychle a přehledně, aby strana byla schopna co nejrychleji fungovat. A je mnohem rychlejší převzít již zavedený systém než budovat nový. Pokud se na strukturu NSP podíváme vertikálně, tak nejmenší jednotkou byly městské a obecní „*místní organizace*“, které se sdružovaly v rámci okrskových a větších okresních sítí. Větší jednotkou sdružující okresní sítě, byly župní organizace. Vybudovat celou organizační strukturu se však nestihlo. Přípravné výbory byly to jediné, co se stihlo vytvořit na úrovni okresů a žup.¹⁶³ Nešlo však o chybu strany. Budování organizace probíhalo podle plánu, o kterém referoval Laušman během svého projevu na ustanovující schůzi 11. prosince 1938. O stavu organizace podával zprávu 20. února 1939. Předpokládal dobudování sítě okrskových a okresních výborů v březnu a župních organizací v dubnu. Celkem se etablovalo 2118 místních organizací a přijato bylo 124 862 přihlášek.¹⁶⁴ V létě již měla být strana ucelená a mohutná.¹⁶⁵ Nejvyšším orgánem, který sdružoval organizace župní, byl pak ústřední výbor, který měl čtyřicet členů. Ten sídlil v Praze v Celetné ulici a zvolen byl 20. prosince. Výbor měl dvanáct odborných komisí a jednu kontrolní.¹⁶⁶

Nejčastěji se do nové strany na lokální úrovni hlásili bývalí členové sociální demokracie, ovšem zdaleka ne všichni. Velká část bývalých členů sociální demokracie zůstala stát mimo NSP. Například na Ostravsku měla župní základna na konci února 7100

¹⁶³ KUKLÍK, J. Národní strana práce (1938-1939). in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1080. [cit. 28. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dda27620-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

¹⁶⁴ Tamtéž: s. 1081.

¹⁶⁵ Zpráva o průběhu sjezdu Národní strany práce, konaném 11. prosince 1938. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecký boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 28. [cit. 28. 3. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:2629d960-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹⁶⁶ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 106.

přihlášených členů, z toho 4622 bylo bývalých sociálních demokratů. Původně se zde k sociální demokracii hlásilo přes 13 000 členů, takže propad to byl poměrně markantní.¹⁶⁷ Zbytek členů byli buď národní socialisté, komunisté, nebo minimum z jiných stran či původně nestraníků.¹⁶⁸ Nábor probíhal převážně za pomoci letákových kampaní. Některé letáky byly mírné a hovořily o poslání strany jako o nositelce myšlenek demokratického pokroku či sociální spravedlnosti a lákaly k budování těchto myšlenek.¹⁶⁹ Některé letáky byly mnohem ostřejšího ražení. Policie v Berouně například zabavila leták, vyzívající obyvatelstvo ke spolupráci na vybudování místní organizace NSP. V letáku se hovoří o „ukřižování národa českého na oltář kapitalistickým zájmům západních mocností“ a vyzívá k udržení stavu demokratického a sociálního v nové straně pracujícího lidu. Jednalo se o přímou výzvu k dělnictvu, které mělo prací budovat lepší zítřek.¹⁷⁰ To, kdo se měl stát členem strany, nastínil již zmíněný referát Laušmana. NSP měla být „*táborem poctivých, svědomitých a statečných*“ a stranická minulost neměla rozhodovat o tom, kdo bude a kdo nebude vpuštěn do strany, ovšem jenom do určité míry. „*Nebudeme se ptát, do které strany se hlásil včera ale zeptáme se, jak jsi se choval a chováš ve svém okolí.*“ O přijetí členů měly rozhodovat župní přípravné výbory.¹⁷¹ Co se týče sociálního aspektu členů, největší ohlas měla strana u dělnictva, ale lákala také střední vrstvy drobných podnikatelů. V neposlední řadě lákala také vědce, umělce spisovatele i univerzitní profesory.¹⁷²

Jestliže se podíváme na základní rozlišení stran podle politologa Maurice Duvergera, pak zde hovoří o dvou základních typech stran, a sice strany kádrů a strany mas. Rozdělení není závislé na velikosti členské základny, ale na rozdílné struktuře. Strany mas získávají své finance prostřednictvím finančních příspěvků členů a jejich primárním cílem je politicky vychovávat a připravovat svoji voličskou základnu. V případě sociálních stran jde především o základnu dělnickou. Strany kádrů jsou spíše elitní a snaží se získat členské příspěvky, tím

¹⁶⁷ NENIČKA, L. *Druhá republika na Ostravsku 1938-1939* [Online]. Opava: Ústav historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě, 2010. s. 103. [cit. 29. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:ef55ac30-80d8-11e7-b92d-005056827e51>

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž: s. 101-102.

¹⁷⁰ Leták přípravného výboru k založení místní organizace. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozený boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 129. [cit. 29. 3. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:36a8b810-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹⁷¹ Zpráva o průběhu sjezdu Národní strany práce, konaném 11. prosince 1938. in: Tamtéž: s. 28.

¹⁷² KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 108.

že lákají mocné mecenáše. Snaží se získat do svých řad osobnosti, které pomáhají s kampaní, programem, a o které se lze kulturně a intelektuálně opřít.¹⁷³ Podle těchto definic můžeme určit kam patřila na základě své organizace NSP. Je pravda, že strana přitahovala určitou skupinu české inteligence, což ji vyčítali i někteří členové či podporovatelé SNJ. Bývalý ředitel Živnobanky¹⁷⁴ Jaroslav Preiss například varoval Berana, před koncentrací tvůrčí inteligence v NSP.¹⁷⁵ Ovšem tato intelektuální elita se hlásila ke straně, nebo ji podporovala, spíše kvůli snahám o zachování demokratického principu republiky, než aby šlo o snahu získat peněžité a mocenský kapitál. Strana se opravdu spíše snažila o masové přijetí zvláště u dělnictva, a o jeho osvětovou činnost. Financování bylo založeno na členských příspěvcích, které byly rozděleny podle výše příjmu členů a měly se platit každé čtvrtletí.¹⁷⁶ Přesné určení toho, k jaké organizaci ji řadit, by bylo nutné pozorovat její činnost v delším časovém úseku, a jestli opravdu byla schopna na regionálních úrovních vychovávat nové politické činitele. Nicméně lze na základě těchto výše uvedených skutečností označit NSP za stranu masovou. Je možné, že kádrovou, tedy elitní, stranou by se mohla stát v případě, že její činnost by pokračovala v poloilegalitě či ilegalitě, pak je ale otázka, jestli by se mohla označovat za politickou stranu.

5.2 Satelitní organizace

Nyní se podíváme na organizaci z pohledu horizontálního, tedy přidružené organizace či organizace, které spolupracovaly s NSP. Primárně to budou dvě, a sice národní hnutí pracující mládeže, zkráceně NHPM, a skupina kolem Dělnické akademie a PVVZ.

5.2.1 Národní hnutí pracující mládeže

V rámci politické integrace existovaly za éry první Československé republiky různé mládežnické organizace politických stran, či nestranických subjektů. To pokračovalo i za druhé republiky, kdy obě strany měly své vlastní mládežnické organizace. Původně se tyto organizace po Mnichovu pokusily sjednotit v jeden celek sdružením ve výboru Jednoty mladého Československa. Myšlenkou tohoto sdružení byla snaha o uplatnění mladé

¹⁷³ NOVÁK, M. Strany a stranické systémy. in: NOVÁK, M. a kol. *Úvod do studia politiky*. 2. rozšířené a doplněné vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 2019. s. 617-618.

¹⁷⁴ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 40. [cit. 30. 3 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

¹⁷⁵ Tamtéž: s. 207.

¹⁷⁶ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 108.

generace ve veřejném životě nového státu. Sdružení vzniklo velmi brzy, již 5. října 1938,¹⁷⁷ a 27. října přijalo směrnice pro vzájemnou spolupráci jednotlivých organizací. Podle těchto směrnic požadoval tento výbor politiku na novém základě s novými lidmi, jednotu národnostního celku Čechů, Slováků, Karpatorusů a zjednodušení politického systému nového státu.¹⁷⁸ Toto sdružení však nemělo dlouhého trvání a rozpadlo se v důsledku politické nejednotnosti. V rámci NSJ vznikla organizace Mladá národní jednota zkráceně MNJ a v rámci NSP to bylo NHPM.

Hnutí se začalo formovat již na počátku listopadu 1938 a vzniklo sjednocením mládežnických organizací sociální demokracie, národních socialistů a komunisticky orientovaného Svazu mladých. Ustanovující schůze proběhla 13. listopadu a programové prohlášení se objevilo na stránkách tisku Právo lidu 30. listopadu.¹⁷⁹ Hnutí se vymezovalo proti MNJ. Zatímco NSP a SNJ byly opoziční strany fungující na bázi gentlemanské opozice, jejich mládežnické organizace stály ostře proti sobě. NHPM nesouhlasilo s programem MNJ, který volal po zavedení totalitních prvků, a dokonce v lednu organizovalo NHPM protestní akci proti schůzi MNJ v pražské Lucerně.¹⁸⁰ Programově se hnutí přihlásilo k demokracii, sociální spravedlnosti a chtělo vést mládež k vědomí velkých kulturních tradic a osobností jako byl Jan Hus, Jan Žižka, Karel Havlíček Borovský a Tomáš Garrigue Masaryk. Mimo jiné uspořádalo mnoho akcí jako například v lednu vzpomínkový večer na básníka Jiřího Wolкера.¹⁸¹

Organizačně se hnutí rozdělilo do třinácti žup a každou župu vedl desetičlenný výbor. Členská základna čítala 22 tisíc členů.¹⁸² Na ustanovující schůzi byl zvolen desetičlenný výbor, který měl zástupce ze všech předchozích mládežnických organizací, které tvořily NHPM. Byli to čtyři zástupci ze sociálně demokratické mládeže, čtyři zástupci z mladých

¹⁷⁷ Jednota mladého Československa in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 6. 10. 1938. s. 4. [cit. 2. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a483ffd0-3d13-11dd-b483-000d606f5dc6>

¹⁷⁸ Mládež pro politickou obnovu: provolání přidružených organizací. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 28. 10. 1938. s. 2. [cit. 1. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:fe6f4b10-3d1f-11dd-bc99-000d606f5dc6>

¹⁷⁹ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. Druhá republika 1938-1939: *Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha. Paseka, 2004. s. 137.

¹⁸⁰ Tamtéž: s. 138.

¹⁸¹ KUKLÍK, J. Národní strana práce (1938-1939). in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2. s. 1082. [cit. 1. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dda27620-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

¹⁸² KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 110.

národních socialistů a dva zástupci ze svazu mladých.¹⁸³ V aktivní činnosti hnutí neustávalo ani v posledních hodinách druhé republiky. Dne 14. března se se vyjádřilo negativně vůči událostem souvisejícím se vznikem samostatného Slovenského státu. Ještě na měsíc duben byla naplánována schůze hnutí. Z důvodů vzniku protektorátu se nakonec jednalo o schůzi k rozpuštění organizace. Tak tomu bylo jen oficiálně, a tajně došlo k přechodu do ilegality a práci na odboji proti nacismu.¹⁸⁴

5.2.2 Dělnická akademie

V době mnichovské krize se mobilizovaly mnohé složky, které chtěly podpořit obranu republiky. Některé pokračovaly ve své činnosti i po vzniku druhé republiky. Pro NSP bylo nejdůležitější seskupení levicových intelektuálů z Dělnické akademie a PVVZ. Podobně jako NSP vycházeli z masarykovských a socialistických myšlenek a chtěli využít této intelektuální platformy pro řešení závažných úkolů, stojících před novou republikou.¹⁸⁵ PVVZ se vyjadřoval kriticky a varovně vůči otázce německého expansionismu a viděl nebezpečí toho, že současný vývoj druhé republiky povede ke konci její nezávislosti a připoutání k Německé říši.¹⁸⁶

Obě skupiny se etablovaly primárně značnou žurnalistickou činností a v první fázi se snažily s nadhledem vypořádat s otázkou Mnichova. Hlavní postavou těchto seskupení byl docent Josef Fischer, který se o Mnichovu vyjádřil tak že „*se jedná o pouhý počátek evropské katastrofy*“. Jejich pohled na mezinárodní politiku byl takový, že Evropa se válce nevyhne, a proto je nutné vytvořit podmínky pro porážku nacismu. Proto také úzce spolupracovali s Edvardem Benešem a jeho zahraniční skupinou.¹⁸⁷

Původně se Fischer přistupoval ke spolupráci s NSP velmi opatrně a vyčítal ji odklon od myšlenek dosavadní sociální demokracie. Přijal ovšem stanovisko, že NSP musela vznikat za určitých okolností a ty jí nedovolovaly plně se etablovat v myšlenkách, které nesla právě skupina dělnické akademie a PVVZ. Původně se chtěly tyto organizace sami utvořit vlastní politickou stranu nesoucí zbylé demokratické myšlenky, které se nedokázaly uchytit

¹⁸³ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny země Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, 2006. sv. 15. a. s. 102.

¹⁸⁴ Tamtéž: s. 103-104.

¹⁸⁵ RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 203. [cit. 2. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

¹⁸⁶ Tamtéž: s. 196

¹⁸⁷ GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939: Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha. Paseka, 2004. s. 130.

ve zbylých dvou stranách, ale jakmile si uvědomily, že to není možné raději se začaly se spolupráci právě s NSP.¹⁸⁸

Právě z per členů Dělnické akademie vzešel alternativní program „*druhá republika – stát práce*“ a skupina fungovala jako jakási alternativní forma opozice, která nebyla oficiálně politická. Úzce spolupracovali také s radikálními legionářskými kruhy. Po 15. březnu 1939 se PVVZ stal odbojovou silou a intelektuálové Dělnické akademie se snažili vytvořit program pro novou „*třetí republiku*“, která by vznikla po válce.¹⁸⁹

Důležitost tohoto hnutí je, že existovalo jako alternativa k NSP. V ideálních podmínkách by právě alternativní program utvářel programové jádro strany a hlavní vymezení strany by byla úplná snaha o zahraniční, záruku zachování státu, či alespoň příprava budoucího odboje domácího a zahraničního. Z hlediska politického je zde vidět, jak tenká byla hranice mezi uznávanou politickou opozicí a tou, která by byla vnímána jako negativní vůči státu a politické linii, která se v této době formovala.

5.3 Tisk

Nová doba si žádala zjednodušení poměrů nejenom na rovině politické, ale i na rovině kulturní. Za období druhé republiky došlo k zániku mnoha periodik. Celkem přestalo vycházet přes 1900 titulů a zbylá periodika musela podléhat silnější cenzuře. Z politického tisku zanikaly spíše regionální noviny a docházelo k centralizaci tisku. Mnoho periodik pro různé politické strany však zůstalo zachováno i přesto, že jejich strany přestaly existovat a sloučily se do dvou politických celků. A některé politické tiskoviny změnilly svůj název a formát.¹⁹⁰

Mezi hlavní tisk NSP patřil deník *Národní práce*, který vznikl přeměnou z deníku *Právo lidu*. Tato přeměna proběhla 1. ledna 1938. Do té doby se stále deník vydával pod

¹⁸⁸ Tamtéž: s. 135.

¹⁸⁹ KUKLÍK, J. *Národní strana práce (1938-1939)*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1083. [cit. 3. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dda27620-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

¹⁹⁰ KONČELÍK, J. VEČEŘA, P. a ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století* [Online]. Praha: Portál, 2010. s. 80. [cit. 3. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:aea5a7c0-80d9-11e7-aab4-005056827e52>

názvem Právo lidu¹⁹¹ Šéfredaktorem byl nadále Josef Stivín a list se snažil klást důraz na kulturní hodnoty a národní identitu.¹⁹²

Mezi další důležitá periodika patřil kladenský Hlas lidu a Naše doba, která reflektovala názory více pravicového křídla NSP pod vedením Macka. Skupina kolem Dělnické akademie se ostře vyhrzovala proti politické praxi republiky především na stránkách periodik Nová svoboda a Dělnická osvěta. Zároveň se jejich spolupráce s legionářskou opozicí točila kolem časopisu a nakladatelství Čin a deníku Národní osvobození.¹⁹³ Periodika Čin a Národní osvobození byla nakonec v lednu 1939 zakázána.¹⁹⁴ Národní hnutí pracující mládeže mělo taktéž svoje periodikum. Neslo název Hlas mladých, první číslo vyšlo 19. ledna 1939. Toto periodikum mělo velmi radikálně prodemokratická stanoviska a přitáhlo mnoho pozornosti včetně říšskoněmeckého tisku. Druhé číslo již bylo silně cenzurováno, třetí číslo ani nevyšlo a periodikum bylo taktéž zakázáno.¹⁹⁵

¹⁹¹ Čtyři deníky se loučí in *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 1. 1. 1939. s. 2-3. [cit. 3. 1. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:2413a120-4ebb-11dd-b28b-000d606f5dc6>

¹⁹² BEDNAŘÍK, P. JIRÁK, J. a KÖPPLOVÁ, B. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti* [Online]. Praha: Grada, 2019. s. 202. [cit. 3. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c1fe36b0-dc62-11ea-804d-005056827e51>

¹⁹³ KUKLÍK, J. Národní strana práce (1938-1939). in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1083-1085. [cit. 3. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dda27620-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

¹⁹⁴ Leták neurčené skupiny poukazující na vnitropolitickou situaci a postupující fašizaci země. in: KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenický boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. s. 189-190. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:3fc7ec90-fa1a-11e7-816d-5ef3fc9bb22f>

¹⁹⁵ KUKLÍK, J. Národní strana práce (1938-1939). in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1085. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dda27620-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

6 Zhodnocení Národní strany práce

V poslední kapitole se musíme podívat na stranu celkově a zhodnotit ji z hlediska historického a politologického. V první části si ukážeme dobovou reakci na NSP. Poté přejdeme k hodnocení strany historiky. Jak ji hodnotili v éře komunismu a po listopadu 1989. A nakonec má vlastní snaha uchopit hodnocení celku strany.

6.1 Pohled dobový

Jestliže můžeme režim druhé republiky charakterizovat jako systém dvoustranický, pak nejdůležitější dobový pohled na NSP bude vycházet z její politické konkurence v SNJ. Na stránkách Venkova se o nové straně zpočátku píše jenom velmi minimálně a spíše informativním, nehodnotícím tónem. Ustanovujícímu sjezdu je například věnován pouze krátký sloupeček, který pouze tlumočí, co se na Slovanském ostrově odehrálo.¹⁹⁶ O ustanovující schůzi z 19. prosince 1938 je dokonce napsáno pouze to, že předsedou NSP byl zvolen Hampl.¹⁹⁷ Tyto minimalistické reakce však byly vnitřně koherentní s nastavenou linií Venkova. Právě zde 4. prosince otiskl Halík poměrně obsáhlý článek „Úklid v národní domácnosti“, kde mimo jiné nastínil, jakým způsobem bude SNJ vést dialog s opoziční stranou, v tomto článku ještě nepojmenovanou. „*Státní strana Národní jednoty nebude vyrovnávati stranické účty se stranou druhou. Nebude msty a represálií... Taktní vzájemný poměr obou stran přispěje k uklidnění.*“ Zbytek článku se pak věnuje snaze svalit mnichovskou vinu na osobu Edvarda Beneše.¹⁹⁸ Článek krásně ukazuje rozpolcenost doby, kdy na jedné straně je snaha zachovat demokratické prvky a nenastolit vládu jedné strany, ale štvance na bývalého prezidenta jako hlavního viníka mnichovských událostí, je na druhé straně znakem postupující autorizace a utužování politického režimu. Myšlenka nenapatat konkurenční stranu byla sice jistě velmi vznešená, ale neměla dlouhého trvání, a již na konci roku 1938 se na stránkách Venkova objevují útoky na NSP. Nejprve se kritizovala agitační činnost NSP na lokální úrovni. Sám Halík píše, o agresivních praktikách agitátorů a letákové kampani, která míří zejména na dělnictvo. „*Záškodnictví a marxistické manýry agitátorům*

¹⁹⁶ Sjezd budovatelů národní strany práce. in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 13. 12. 1938. s. 4. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7d7ea070-594b-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

¹⁹⁷ Poslanec Hampl předsedou Národní strany práce in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 21. 12. 1938. s. 2. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b8788c00-594a-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

¹⁹⁸ HALÍK, R. Úklid v národní domácnosti. in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 4. 12. 1938. s. 3. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:76124180-594a-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

*strany práce trpěny nebudou!*¹⁹⁹ Je pravda, že existovaly poměrně agresivní letáky propagující NSP a mohlo se taktéž jednat o aktivitu Dělnické akademie, která měla mnohem odvážnější přístup k politické opozici. Stížnosti na agresivní agitaci mohly být oprávněné a SNJ měla právo se bránit vůči prvkům, které by ohrožovaly její postavení, ovšem článek má tón velmi konfrontační a velitelský. Není to však poslední z útoků na NSP, které se odehrávaly na půdě Venkova. V lednu 1939 se objevuje kritika v podobném duchu a přidává se zde myšlenka toho, že vlastně NSP sdružuje lidi, kteří se pokoušejí o návrat do minulého režimu. Kritizováno je myšlení NSP, které vybočuje z linie myšlení vládnoucí NSJ. „Upravití svůj poměr ke straně národní jednoty, tak aby souhlasil se zájmem státu, je podstatnou částí odpovědnosti, která připadá národní straně práce.“²⁰⁰ To, o čem článek mluví, se dá považovat za porušení principu opozice a demokracie. Hampl a NSP se sice několikrát uvozovali jako loajální opozice, ale není možné, aby v klasických demokratických podmínkách se opoziční strana striktně držela vládnoucí linie bez jakéhokoliv vybočení.

Demokracie předpokládá možnost politické soutěže a alternativy pohledu na politické otázky.²⁰¹ Podle Miroslava Nováka můžeme rozlišovat legalizovanou opozici jako jednu z forem opozice politické. Tedy může existovat opozice nelegalizována, která je však součástí politické opozice, protože má politické cíle navzdory neuznání ze strany autorit.²⁰² V tomto případě by pak NSP stála na hraně mezi opozicí legalizovanou a nelegalizovanou. To nám ukazuje dvě věci. Buď se NSP nespokojila pouze se svojí rolí loajální opozice a pokoušela se více vyhraňovat proti autoritativním prvkům, a tím pádem plnila svoji úlohu snahy zachovat demokratické prvky ve druhé republice. Nebo se jednalo o víceméně fiktivní štvanici, která měla zachovat iluzi existence opozice, tak aby v jejím světle vypadala vládnoucí SNJ jako jediná možná rozumná volba. Já osobně se přikláním spíše k prvnímu

¹⁹⁹ HALÍK, R. Nahoře loajalita a dole staré triky. in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 29. 12. 1938. s. 1. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:edde56e0-594f-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>

²⁰⁰ Strana národní jednoty je odpovědná za stát. in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 11. 1. 1939. s. 4. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dc6ac140-59fa-11e8-b415-5ef3fc9bb22f>

²⁰¹ NOVÁK, M. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia* [Online]. Praha: sociologické nakladatelství, 1997. s. 64-65. [cit. 4. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:99d8c9ce-09d9-11e1-b44d-0050569d679d>

²⁰² NOVÁK, M. *Strany a stranické systémy*. in: NOVÁK, M. a kol. *Úvod do studia politiky*. 2. rozšířené a doplněné vyd. Praha: sociologické nakladatelství, 2019. s. 657-658.

názoru, a to vzhledem k napojení NSP na dělnickou akademii a PVVZ, které dokazuje snahu o zbrzdění autoritativních tendencí SNJ.

Psal jsem o tom, že útoky byly mířeny nejprve na agitační činnost a potom na snahu vybočovat se z vládnoucí linie myšlení. Takže pokud NSP překročila nějakým způsobem svoji nastavenou linii, pak byla zkritizována na stránkách Venkova. To by se dalo ještě obhájit jako snaha o zachování pořádku ve státě, pokud by další útoky na stranu nebyly naprosto opačného ražení. Avšak článek z 9. března 1939, který nese název „*Když jedna cesta, proč dvě strany?*“, se zamýšlí na důvodem existence NSP. Jak je již z názvu patrné, článek hovořil o zbytečnosti existence NSP, pokud se přihlašuje k stejným myšlenkám jako SNJ. „*Když je jedna cesta, když je jen jeden národní, státní úkol a cíl proč by neměla stačit také jediná soustředující skupina pro politiku srdcí nejlepších lidí?*“²⁰³ Když se NSP vybočovala z linie byla podrobena kritice, ale když se udržovala v dané linii pak byla označena za zbytečnou. Je zde vidět kontrast s tím, jak se postupně měnil pohled SNJ na NSP.

Mnohem kladněji se k NSP vyjadřoval například novinář Ferdinand Peroutka, a to na stránkách lidových novin či časopisu Přítomnost. Ten viděl nový dvoustranický systém pozitivně a kritizoval mnohostranický systém bývalého Československa, který byl zatížen velkým mocenským bojem. Poměrně trefně odhadl, že politická linie se bude vyvíjet v hledisku mezinárodní situace a je nutné uspořádat vládu ve zjednodušeném a více autoritativním duchu. Zároveň ale má existovat druhá opoziční strana, která zajistí zachování demokracie. „*Budeme mít dvě strany, stranu národní a stranu práce. Tato strana bude mít podivné a stísněné postavení. Předně je od počátku odsouzena k tomu, aby byla menší a nebude smět zvítězit ve volbách. Přesto její role bude čestná: Bude známkou toho, že demokratický prapor u nás ještě nebyl zpuštěn.*“²⁰⁴ Takto psal o politické situaci 16. listopadu 1938. Po vzniku strany zhodnotil kladně dosavadní působení sociální demokracie a zároveň poukazyval na to, že nová strana nebude její pouhou pokračovatelkou. „*Bude to netřídní strana, naplněna reálním duchem demokratického sociálního*

²⁰³ Jaké pak dva úkoly? Když jedna cesta tak proč dvě strany? in: *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, 9. 3. 1939. s. 1. [cit. 5. 4. 2021]. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c7c0d580-5a05-11e8-b415-5ef3fc9bb22f>

²⁰⁴ Peroutka, F. Tvrdé slovo. in: *Přítomnost*. [Online]. Praha: František Borový, 16. 11. 1938. s 721-722. [cit. 5. 4. 2021]. dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:2480d010-da19-11e9-b075-5ef3fc9bb22f>

reformismu.²⁰⁵ Ve svém týdeníku dovolil dokonce otisknout anonymní článek jistého člena NSP, který kritizoval některé kroky SNJ. V článku tento anonym vyčítal nejednotnost SNJ, útoky na odkaz Masaryka a jisté propagandistické praktiky.²⁰⁶ V Lidových novinách píše Peroutka podobně jako v *Přítomnosti*. Chválí NSP jako nositelku demokracie a Hampla jako velmi důvěryhodného a kvalitního člověka.²⁰⁷ Na konci února 1939 také bránil NSP před útoky, které mluvily o její zbytečnosti a volaly po jejím zrušení. Peroutka ve straně viděl poslední záruku demokracie a její zrušení by stejně neřešilo problém opozice. Ta by se jen přesunula do ilegality. Aby se rozptýlily hlasy volající po sjednocení, navrhl vytvořit společnou kandidátku obou stran.²⁰⁸

Stejně tak jako celá existence NSP, bylo i její dobové hodnocení velmi nejisté. Některé prvky ukazují, že její hlavní oponent SNJ zpočátku uznávala stranu jako vhodnou a úctyhodnou protiváhu. Ovšem s postupujícím časem se tato linie trhá a jistá iluze možnosti demokratické souhry dvou stran končí. Hodnocení ze strany Peroutky nám ukazuje střízlivější myšlenky intelektuální, které považují NSP za nositelku demokratických hodnot a vidí v ní pilíř, který brání pádu státu to totality.

6.2 Poválečné hodnocení strany.

Jak vnímala komunistická linie NSP nám může poměrně dobře ilustrovat kniha od Miloše Hájka „*Od Mnichova k 15. březnu.*“ Kniha vyšla v roce 1959 a mluví se zde o dvojakosti strany. Ta prý couvala před fašistickými tendencemi SNJ a v roli loajální opozice nebyla schopna se účinně postavit proti fašismu v zemi. Důkazem měla být její legalita, neboť podle Hájkovy knihy jenom ochota vstoupit do ilegality byla známkou dostatečné snahy postavit se vůči fašismu.²⁰⁹ Naproti tomu to ovšem byla podle Hájka alespoň strana,

²⁰⁵ Konec sociální demokracie a vznik Strany práce. in: *Přítomnost*. [Online]. Praha: František Borový, 29. 12. 1938. s. 819-820. [cit. 5. 4. 2021]. dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:25974920-da19-11e9-b075-5ef3fc9bb22f>

²⁰⁶ Člen Strany práce o Straně národní jednoty. in: *Přítomnost*. [Online]. Praha: František Borový, 11. 1. 1939. s. 17-18. [cit. 5. 4. 2021]. dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:71eb2130-0fba-11ea-baca-005056825209>

²⁰⁷ PEROUTKA, F. Druhá strana. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 8. 1. 1939. s. 1 [cit. 5. 4. 2021]. dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:e3a761ba-cd9a-4e65-8e27-7a849d7e2699>

²⁰⁸ PEROUTKA, F. Proč dvě strany. in: *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., 28. 2. 1939. s. 1 [cit. 5. 4. 2021]. dostupné z:

<https://ndk.cz/uuid/uuid:003d7d19-8732-46b0-9953-4b021cb2cc85>

²⁰⁹ HÁJEK, M. *Od Mnichova k 15. březnu: příspěvek k politickému vývoji českých zemí za pomnichovské republiky* [Online]. V Praze: státní nakladatelství politické literatury, 1959. s. 92. [cit. 6. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:781b6b00-6e09-11e2-8ed6-005056827e52>

kteřá oficiálně nestála ve fašistické linii a sdružovala dělnictvo.²¹⁰ Nakonec je však v širším hodnocení NSP brána spíše negativně. „*Další vývoj to potvrdil Národní strana práce se nestala účinným nástrojem obrany demokracie.*“²¹¹

Polistopadové dílo historika Jana Rataje z roku 1997 „*O autoritativní národní stát*“ hodnotí vznik dvoustranického systému jako demokratickou fikci. Dohoda mezi Hamplem a Beranem o vzniku NSP způsobila, že neexistovalo rovnoprávné postavení mezi oběma politickými subjekty druhé republiky.²¹² NSP byla podle něho „*pozitivní ideovou základnou pro demokratické, liberální i levicové proudy*“.²¹³ Ovšem spolupráce SNJ vedla do slepé uličky politiky NSP.²¹⁴

Historik Jan Kuklík viděl pozitivní aspekty NSP v tom, že pomáhala Beranovi prosazovat ty zájmy, které nebyly v rozporu s demokratickou složkou druhé republiky. Ovšem ke konci republiky se NSP stala statickou stranou, která nemohla jinak než přihlížet, jak stát končí. Její hlavní pozitivum bylo stmelení demokratického tábora, do nastávajícího boje v období protektorátu.²¹⁵

Co se týče velmi nedávné knihy od doktora Vítěslava Kulíška, tak ta se se snaží ukázat, že době druhé republiky opravdu fungoval dvoustranický systém. Rozborem vztahů mezi NSP a SNJ dochází k názoru právě díky fungování NSP není možné popírat tvrzení, že systém druhé republiky byl dvoustranický. „*NSP nebyla pouze loutkovou stranou, i když měla omezenou možnost své činnosti*“.²¹⁶

Většinou se objevují stejná slova – sloužila se zájmem na ochranu demokracie, propagovala sociální hodnoty. Vymezovala se vůči SJN a sdružovala protifašistické síly v jediné legální opozici. - Asi tím nejzajímavějším, co lze vypožorovat z těchto hodnotících komentářů je, že NSP je vždycky hodnocena v kontrastu s SNJ. Hodnocení NSP se vždycky opírá o její vzájemné postavení s vládnoucí stranou. Hodnocen není celek politické strany,

²¹⁰ Tamtéž: s. 93.

²¹¹ Tamtéž: s. 94.

²¹² RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. s. 35. [cit. 6. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

²¹³ Tamtéž: s. 202.

²¹⁴ Tamtéž: s. 216.

²¹⁵ KUKLÍK, J. *Národní strana práce (1938-1939)*. in: MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, s. 1088. [cit. 6. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dda27620-8cb1-11e5-bf6c-005056825209>

²¹⁶ KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. s. 274.

ale strana je hodnocena jako historický subjekt kontrastující SNJ. Má to své opodstatnění. Národní strana práce není obyčejnou politickou stranou, ale podivným politickým subjektem, který vznikl za poměrně zvláštních okolností ve velmi hektické době. Jeho samotný vznik byl podnícen snahou vytvořit kontrast k SNJ a do této míry je existence NSP podmíněna svým politickým rivalem. Jaká tedy byla NSP politickou stranou?

6.3 Současný pohled na Stranu národní práce

Je vlastně možné nějakým způsobem hodnotit NSP bez kontextu jejího vzniku a jejího vztahu s SNJ? Bez těchto měřítek nám vychází strana levicová, která se blíží spíše k levicovému středu než extrémní levici. Když se podíváme na to, jak určujeme levici, nemáme zcela jednoznačnou definici. Můžeme však mluvit o několika vlastnostech levicové strany. Je to například upřednostňování státního zásahu do ekonomiky, reformismus a kolektivismus.²¹⁷ NSP byla podle těchto měřítek levicová, v programu se zaměřovala především na státní zásahy proti nezaměstnanosti a změnu hospodářství za pomoci postupných ekonomických reforem. Nepatří k extrémismu, protože se úplně vyhýbá otázce třídního boje a odmítá jej. Pro NSP jsou závazné postupné ekonomické a sociální reformy dlouhodobého ražení. Její hlavní voličské zaměření bylo u dělnictva, ovšem přitahovala i intelektuální kruhy. Její organizace byla na poměrně vysoké úrovni, pouze nebyla dokončena. V rámci opozice se dokázala podílet částečně na politické moci, buď kritikou vlády, nebo snahou podpořit ty vládní návrhy, které považovala za užitečné, například politiku levných peněz. Pokud se podíváme na definici politických stran podle politologů Josepha la Palombarama a Myrona Wienera, hovoříme o čtyřech kritériích politické strany. Prvním kritériem je trvalá organizace, druhým je dobře zřízená místní organizace, třetím je vůle vůdců podílet se na politické moci a čtvrtým je snaha vyhledávat podporu ve volbách.²¹⁸ NSP rozhodně splnila první dva požadavky, ke třetímu se přihlásila, což dokazuje projev Moudrého na ustanovující schůzi 11. prosince 1938. Čtvrtý bod je problematičtější, vzhledem ke krátkému fungování strany. Věřím ovšem, že v případě voleb by NSP se snažila prosadit alespoň na společné kandidátce, která se zdála v této době být nejčastěji navrhovaným řešením voleb.

²¹⁷ HEYWOOD, A. a MASOPUST, Z. *Politologie* 3. vyd. [Online]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s. r. o, 2008. s. 320. [cit. 6. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5fd97570-a461-11e8-a2d0-005056827e52>

²¹⁸ NOVÁK, M. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia* [Online]. Praha: sociologické nakladatelství, 1997. s. 22. [cit. 6. 4. 2021]. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:99d8c9ce-09d9-11e1-b44d-0050569d679d>

Je velmi obtížné hodnotit NSP bez jejího historického kontextu. A s historickým kontextem je to ještě těžší. Její působení bylo dle mého názoru určitě pozitivní, a dohoda mezi Hamplem a Beranem nebyla iluzí demokracie, ale nejzazším možným východiskem obtížné mezinárodní situace druhé republiky. Asi největší pozitivum NSP nebude její politický program či myšlenka, ale její organizační působení. Její zapojení skrze Dělnickou akademii a PVVZ do zahraniční exilové politiky, a také její existence bránila větším autoritativním tlakům ze strany některých extrémních subjektů SNJ. Možnost existence opoziční NSP ukazuje demokratický náboj republiky. Ukazovala to, že i za velmi nepříznivé mezinárodní politické situace, je velmi obtížné pro druhou republiku, aby sklouzla k totalitním praktikám, které se sice objevovaly, ale jejich postup byl mnohem pomalejší, než by situace diktovala. Dále je velkým pozitivem snaha na lokálních úrovních udržet a zlepšit dělnickou kulturu, aniž by se muselo ideologicky sahat k extrémnímu vymezení vůči jiným třídám. Je pravda, že snaha o obranu demokracie republiky mohla vést možná strana lépe nebo silněji, ovšem je úctyhodné, že toho byla vůbec schopna dosáhnout navzdory tomu, jak křehká byla její pozice. Umírněnost v její opozici není jenom projevem nesnadné doby, ale je to poměrně častá vlastnost u opozic ve dvoustranických politických systémech.²¹⁹ Jejím hlavní charakteristikou bylo, že se jednalo o opoziční stranu a je to měřítko podle, kterého na ní musíme nahlížet.

²¹⁹ Tamtéž: s. 227.

Závěr

V historicko-politickém kontextu druhé republiky zaniklo mnohostranictví, které určovalo politickou scénu první Československé republiky. Ukázali jsme jakým způsobem události spojené se vznikem druhé republiky přispěly k politicko-společenské změně. Po Mnichovu se ve druhé republice vytvořil koncept dvoustranický jejímiž subjekty byla Strana národní jednoty a Národní strana práce. Vznik NSP byl podmínován její funkcí vůči SNJ, ale i realitě nově vzniklému politickému zřízení. Myšlenka vzniku NSP stála na snaze zachovat kontinuitu parlamentní demokracie a zbrzdit nastupující autoritativní prvky první Československé republiky. Kromě toho sloužila strana jako jediná legální možnost, jak se politická levice mohla podílet na životě státu. Již od svého vzniku se však počítalo s tím, že bude pouze opoziční stranou ve státě. Programově se hlásila ke konceptu socialistického hospodářství, ovšem bez jeho spojení s konceptem třídního boje. I přes názvosloví a rétoriku služby národu se strana přihlásila k více světovému názoru a konceptu ochrany míru a snahy pomocí spolupráce zabránit evropské válce. Velmi důležité pro identitu strany bylo i napojení na satelitní organizace jako byla Dělnická akademie a PVVZ. V tomto napojení se prolínal koncept legální a ilegální opoziční činnosti a ukazuje v jakých mantinelech strana fungovala. Historický pohled na stranu se v průběhu let měnil a její hodnocení je dost fluidní, podle toho, jak interpretujeme politický systém druhé republiky či vztah NSP s SNJ.

Úloha NSP v druhé republice byla určitě přínosná z hlediska udržování kontinuity demokratické politiky a zadržování autoritářských tendencí. Její působení by vyznělo silněji v případě delší existence druhé republiky. Přínosné bylo zejména napojení a udržování styků s jinými opozičními organizacemi ale i udržování dobrých vztahů s mírným křídlem SNJ. O to je její přispění k historické politické kultuře větší, když přihlédneme k tomu v jak napjaté době strana působila.

Vidím zde i několik možností toho, jak práci rozšířit. Mohlo by to být srovnání s jinými politickými subjekty, které jsou podobné NSP, co se týče programu tak i systému, ve kterém je strana zařazena. Například s britskou Labour party, ze které sama NSP při svém vzniku vycházela. Dále by se mohla více srovnat její opoziční funkce s jinými příklady opozice v historii, ale i současnosti. Pro potřeby didaktické se může na příkladu NSP a jejího působení demonstrovat, jaké mohou existovat snahy o uchování demokracie v politicky nestabilním autoritářském státě. Může také sloužit jako příklad pro srovnání opozic a jejich funkcí ve státě.

Národní strana práce je dle mého názoru pozitivním příkladem toho, jak se postavit k nastupující totalitě. Podíváme-li se na to, v jak temné a nejisté době vznikala, musíme se pozastavit nad její velkou silou udržovat zde hodnoty demokracie. Je poměrně škoda, že se jedná o opomíjenou část našich dějin, neboť nám její boj může být inspirací a povzbuzením, že i ve chvílích nejtěžších lze pokračovat dál. Že, je potřeba hájit demokracii před totalitou a boj nevzdávat.

Seznam zkratk

1. HSLŠ: Hlinkova slovenská ľudová strana
2. KSČ: Komunistická strana Československa
3. MNJ: Mladá národní jednoty
4. NSDAP: Národně socialistická německá dělnická strana
5. NHPM: Národní hnutí pracující mládeže
6. NSP Národní strana práce
7. NSPL Národní strana pracujícího lidu
8. PVVZ: Petiční výbor Věrní zůstaneme
9. SNJ: Strana národní jednoty
10. SdP: Sudetoněmecká strana

Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

- GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1938-1945*. Praha: Paseka, sv. 15, a. 623 s. ISBN 80-7185-582-0.
- GEBHART, J. a KUKLÍK, J. *Druhá republika 1938-1939: Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. 320 s. ISBN 80-7185-626-6.
- KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české: 1929-1938*. Praha: Paseka, 2002. sv. 14, 767 s. ISBN 80-71485-425-5.
- KULÍŠEK, V. *Politika druhé republiky (1938-1939) aneb první kolaps československé demokracie*. Brno: Kulíšek Vítěslav, 2020. 314 s. ISBN 978-80-270-7832-5.
- NOVÁK, M. a kol. *Úvod do studia politiky. 2. rozšířené a doplněné vyd.* Praha: sociologické nakladatelství, 2019. 921 s. ISBN 978-80-7419-263-0.

Elektronické zdroje literatury

- BALÍK, S. a kol. *Politický systém českých zemí 1848-1989* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2011. 178 s. ISBN 978-80-210-5438-7. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:03a69200-836e-11e9-852b-005056827e51>
- BEDNAŘÍK, P. JIRÁK, J. a KÖPPOVÁ, B. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. 2. upravené vyd.* [Online]. Praha: Grada, 2019. 456 s. ISBN 978-80-271-0553-3. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c1fe36b0-dc62-11ea-804d-005056827e51>
- BELDA, J. a kol. *Dějinná cesta české sociální demokracie 1878-1989* [Online]. Praha: FÉNIX, 1996. 54 s. ISBN 80-85245-02-07. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a85344e0-46af-11e7-aac4-005056827e51>
- DEJMEK, J. *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta: studie z dějin československé zahraniční politiky v letech 1936-1938* [Online]. Praha: Karolinum, 1998. 397 s. ISBN 80-7184-593-0. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5b9613a0-f69a-11ea-9c2e-005056827e51>
- DRTINA, P. *Československo – můj osud: kniha života českého demokrata 20. století: Přes Mnichov do emigrace* [Online]. Praha: Melantrich, 1991. sv. 1, Kn. 1. 479 s. ISBN 80-7023-102-5. dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:99b49dc0-1f81-11e3-a5bb-005056827e52>
- FIALA, P. a STRMISKA, M. *Teorie politických stran* [Online]. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2009, 263 s. ISBN 978-80-87029-71-8. dostupné z:

<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7643c740-820c-11e5-ac67-005056827e51>

- HÁJEK, M. *Od Mnichova k 15. březnu: příspěvek k politickému vývoji českých zemí za pomnichovské republiky* [Online]. V Praze: státní nakladatelství politické literatury, 1959. 179 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:781b6b00-6e09-11e2-8ed6-005056827e52>
- HEYWOOD, A. a MASOPUST, Z. *Politologie* 3. vyd. [Online]. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s. r. o, 2008. 537 s. ISBN 978-80-7380-115-1. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5fd97570-a461-11e8-a2d0-005056827e52>
- HORÁK, P. *Bohumil Laušman: politický životopis: riskantní hry sociálnědemokratického lídra* [Online]. Praha: Mladá fronta, 2012. 378 s. ISBN 978-80-204-2619-2. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:5eb98730-4dd5-11e8-afec-005056827e51>
- CHURANĚ, M. a kol. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století* [Online]. Praha: Libri, 1994. 687 s. ISBN 80-901579-5-5. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9ba3d530-0660-11e4-b1a4-005056827e52>
- JARMARA, T. *Politické strany: vybrané kapitoly z teorie a praxe politických stran* [Online]. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 2010. 179 s. ISBN 978-80-248-2263-1. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b27c4c30-92f6-11e7-a9a4-005056827e51>
- KLIMEK, A. *Velké dějiny zemí Koruny české 1918–1929* [Online]. Praha: Paseka, 2000. sv. 13, 821 s. ISBN 80-7185-323-2. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:585df050-e025-11e3-b110-005056827e51>
- KLIMEK, A. a KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů* [Online]. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. 115 s. ISBN 80-85241-88-9. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c7a9e9c0-ed43-11e3-b72e-005056827e52>
- KONČELÍK, J. VEČEŘA, P. a ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století* [Online]. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:aea5a7c0-80d9-11e7-aab4-005056827e52>
- KRÁL, Václav. *Plán Zet* [Online]. Praha: Naše vojsko, 1973. 235 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:185de350-8352-11e3-a70e-005056822549>

- KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecský boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. října 1938 do 20. října 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 1. 197 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:3e5d5ee0-b333-11e7-a000-005056827e51>
- KUBÁTOVÁ, L. a kol. *Protifašistický a národně osvobozenecský boj českého a slovenského lidu 1938-1945: Období od 1. prosince 1938 do 8. února 1938* [Online]. Praha: Ústav marxismu – leninismu ÚV KSČ, 1985. díl. 1. sv. 3. seš. 3. 231 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:be1871b0-b32e-11e7-a6f3-005056827e52>
- MALÁ, I. *Z protokolů schůzí 18. československé vlády (1. Syrového) 23. září–4. říjen 1938* [Online]. Praha: Státní ústřední archiv, 1989. 120 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9cdd0010-01f3-11e8-9854-5ef3fc9ae867>
- MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran v českých zemích a Československu v letech 1861-2004*. [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 1, 1026 s. ISBN 1081-289-2005. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:41351a70-78ae-11e5-99af-005056827e52>
- MALÍŘ, J., MAREK, P. a kol. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004* [Online]. Brno: Doplněk, 2005. sv. 2, 804 s. ISBN 1081-290-2005. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:8c3b5440-7993-11e5-99af-005056827e52>
- NENIČKA, L. *Druhá republika na Ostravsku 1938-1939* [Online]. Opava: Ústav historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě, 2010. 382 s. ISBN 978-80-7248-600-7. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:ef55ac30-80d8-11e7-b92d-005056827e51>
- NĚMEČEK, J. a kol. *Mnichovská dohoda: cesta k destrukci demokracie v Evropě* [Online]. Praha: Karolinum, 2004. 387 s. ISBN 80-246-0923-1. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7d649de0-3132-11e5-8b04-5ef3fc9bb22f>
- NOVÁK, M. *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia* [Online]. Praha: sociologické nakladatelství, 1997. 275 s. ISBN 80-85850-22-2. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:99d8c9ce-09d9-11e1-b44d-0050569d679d>
- PERNES, J. *Až na dno zrady: Emanuel Moravec* [Online]. Praha: Themis, 1997. 239 s. ISBN 80-85821-51-6. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:aa3b23e0-d2df-11e4-8565-005056827e52>
- RATAJ, J. *O autoritativní národní stát: ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939* [Online]. Praha: Karolinum, 1997. 251 s. ISBN 80-7184-516-7. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3fd4080-b8cc-11e4-a7a2-005056827e51>

- ROVNÁ, L. *Kdo vládne Británii?* [Online]. Praha: sociologické nakladatelství, 2004. 280 s. ISBN 80-86429-27-x. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:50932dd0-e809-11e4-b834-005056827e51>
- SCHELLE, K. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech 5. díl: Druhá Československá republika (1938-1939)* [Online]. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 231 s. ISBN 80-210-0741-9. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:15277120-53d4-11ea-a9e6-005056827e51>
- TOMÁŠEK, D. *Deník druhé republiky* [Online]. Praha: Naše vojsko, 1988. 241 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:02ac93f0-7b54-11e2-b930-005056827e51>
- TOMEŠ, J. *Průkopníci a pokračovatelé: osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878-2005*. 2. a rozšířené vyd. [Online]. Praha: Česká strana sociálně demokratická, 2005. 249 s. ISBN 80-239-7733-4. dostupné z.
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:06b26a60-943d-11e5-ac67-005056827e51>
- *Protokol osmnáctého řádného sjezdu českoslov. sociálně demokratické strany dělnické ve dnech 15., 16., 17. května 1937 ve Smetanově síni Obecního domu hlav. m. Prahy*: [Online]. Praha: Ústřední výkonný výbor českosl. soc. dem. strany dělnické, 1937. 229 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:e7cf7550-b579-11e3-9d7d-005056827e51>
- *Sčítání lidu v republice Československé ze den 15. února 1921* [Online]. Praha: Státní úřad statistický, 1924. sv. 1, 276 s. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:d3279de0-a655-11e8-83a5-5ef3fc9ae867>

Elektronické zdroje tisku

- *Lidové noviny* [Online]. Brno: Lidová tiskárna s.z. s.r.o., ISSN 1802-6265.
 - Roč. 46, č. 207, 25. dubna 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:953c6c70-48f7-11dd-9948-000d606f5dc6>
 - Roč. 46, č. 385, 3. srpna 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:6569c5b0-498d-11dd-afff-000d606f5dc6>
 - Roč. 46, č. 451, 8. září 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:a3011a10-7a00-11dd-a20d-000d606f5dc6>
 - Roč. 46, č. 466, 16. září 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:9981ca90-7a08-11dd-a7c9-000d606f5dc6>
 - Roč. 46, č. 468, 17. září 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:34a605a0-7a9e-11dd-8231-000d606f5dc6>
 - Roč. 46, č. 502, 6. října 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:84b9eaf0-3b67-11dd-940d-000d606f5dc6>
 - Roč. 46, č. 543, 28. října 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:fe6f4b10-3d1f-11dd-bc99-000d606f5dc6>
 - Roč. 46, č. 596, 26. listopadu 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:e37cd8c0-75c5-11dd-9c83-000d606f5dc6>
 - Roč. 47, č. 1, 1. ledna 1939. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:238eb8b0-4ec6-11dd-b197-000d606f5dc6>
 - Roč. 47, č. 13, 8. ledna 1939. dostupné z:
<https://ndk.cz/uuid/uuid:e3a761ba-cd9a-4e65-8e27-7a849d7e2699>
 - Roč. 47, č. 107, 28. února 1938. dostupné z:
<https://ndk.cz/uuid/uuid:003d7d19-8732-46b0-9953-4b021cb2cc85>
- *Národní listy* [Online]. Praha: Pražská akciová tiskárna, ISSN 1214-1240.
 - Roč 78, č. 211, 3. srpna 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:643e6ecd-435f-11dd-b505-00145e5790ea>
 - Roč. 78, č. 228, 21. srpna 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:f1b567f8-435d-11dd-b505-00145e5790ea>
 - Roč. 78, č. 330. 1. prosince 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:f1cbaedb-435d-11dd-b505-00145e5790ea>
- *Polední list* [Online]. Praha: Tempo, ISSN 1804-8838.
 - Roč. 12, č. 280, 8. října 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:f7fd1ce0-c51d-11e2-9592-5ef3fc9bb22f>

- *Přítomnost* [Online]. Praha: František Borový, ISSN 1805-2924.
 - Roč. 15, č. 46, 16. listopadu 1938. dostupné z:
<https://ndk.cz/uuid/uuid:2480d010-da19-11e9-b075-5ef3fc9bb22f>
 - Roč. 15, č. 52, 29. prosince 1938. dostupné z:
<https://ndk.cz/uuid/uuid:25974920-da19-11e9-b075-5ef3fc9bb22f>
 - Roč. 16, č. 2, 11. ledna 1939. dostupné z:
<https://ndk.cz/uuid/uuid:71eb2130-0fba-11ea-baca-005056825209>
- *Rovnost* [Online]. Brno: František Komprda.
 - Roč. 47, č. 52, 23. prosince 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:59fc57e0-e5d6-11e5-8745-005056825209>
- *Slovák* [Online]. Bratislava: Bratislava, ISSN 1336-4464.
 - Roč. 20, č. 228, 7. října 1938. dostupné z:
<https://ndk.cz/uuid/uuid:b94c1f75-1430-40ab-87b9-743d76e398b3>
- *Venkov* [Online]. Praha: NOVINA, ISSN 1805-0905.
 - Roč. 33, č. 232, 2. října 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:87218e70-594c-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>
 - Roč. 33, č. 234, 5. října 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:1afdd760-5971-11e8-9d1d-5ef3fc9bb22f>
 - Roč. 33, č. 272, 18. listopadu 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b9beb180-5953-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>
 - Roč. 33, č. 286, 4. prosince 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:76124180-594a-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>
 - Roč. 33, č. 293, 13. prosince 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:7d7ea070-594b-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>
 - Roč. 33, č. 294, 14. prosince 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:f4e45a40-594d-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>
 - Roč. 33, č. 300, 21. prosince 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:b8788c00-594a-11e8-87e4-5ef3fc9ae867>
 - Roč. 33, č. 306, 29. prosince 1938. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:303438c0-5973-11e8-9d1d-5ef3fc9bb22f>
 - Ročník 34, č. 9, 11. ledna 1939. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:dc6ac140-59fa-11e8-b415-5ef3fc9bb22f>
 - Roč. 34, č. 58, 9. března 1939. dostupné z:
<https://dnnt.mzk.cz/uuid/uuid:c7c0d580-5a05-11e8-b415-5ef3fc9bb22f>

